

Στο βιβλίο αυτό παρακολουθήσαμε την εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας και του φιλοσοφικού λόγου στο πλαίσιο της ιστορίας της αρχαίας φιλοσοφίας και, παράλληλα, γνωρίσαμε βασικά, θεωρητικά και πρακτικά, προβλήματα της αρχαίας φιλοσοφίας που ακόμη και σήμερα απασχολούν τους φιλοσόφους. Διαπιστώσαμε ότι οι φιλόσοφοι της ελληνικής αρχαιότητας αναζήτησαν τη γνώση, θεμελίωσαν την επιστήμη και τη φιλοσοφία, όρισαν ηθικές και πολιτικές έννοιες, διερεύνησαν θέματα ηθικά, κοινωνικά και πολιτικά αλλά και γλωσσικά, μεταφυσικά, οντολογικά.

Ελληνική γλώσσα, φιλοσοφία και μορφή του φιλοσοφικού έργου

Η ιστορία της ελληνικής γλώσσας διακρίνεται σε πέντε περιόδους: Η πρώτη, η **Αρχαιοελληνική**, έχει την αρχή της στα βάθη των αιώνων και τελειώνει με τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου (323 π.Χ.). Η δεύτερη, η περίοδος της **Κοινής**, φθάνει μέχρι την εποχή του αυτοκράτορα Ιουστινιανού (527-565 μ.Χ.). Η τρίτη περίοδος, η **Βυζαντινή** ή **Μεσαιωνική**, εκτείνεται μέχρι την Άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453), και η τέταρτη, η **Μεταβυζαντινή** ή **πρώιμη Νεοελληνική**, εκτείνεται μέχρι τις παραμονές της εθνικής παλιγγενεσίας (1821). Τέλος η πέμπτη, η **Νεοελληνική**, φθάνει μέχρι τις μέρες μας. Ως προς τον λόγο και τη μορφή έκφρασης των απόψεών τους, οι φιλόσοφοι αρχικά χρησιμοποιούν τον έμμετρο λόγο (Παρμενίδης, Εμπεδοκλής, Ξενοφάνης) και αργότερα τον πεζό λόγο. Ο Ηράκλειτος λ.χ. χρησιμοποιεί έναν αποσπασματικό, πυκνό και αλληγορικό λόγο (ιωνική διάλεκτος), ενώ οι Σοφιστές τον επιδεικτικό πεζό λόγο, φορτωμένο με ποιητικά στοιχεία. Τον διάλογο χρησιμοποιεί ο Πλάτων, ενώ ο Αριστοτέλης εγκαινιάζει τη φιλοσοφική πραγματεία που χαρακτηρίζεται από λιτότητα και ακρίβεια. Οι Στωικοί (Ζήνων, Κλεάνθης, Χρύσιππος κ.ά.) μελετούν συστηματικά τη γλώσσα και εξηγούν φαινόμενα γλωσσικά, όπως λ.χ. τη συνωνυμία (δύο ονόματα, ίδια σημασία). Αυτοί συνδέονται με τους Αλεξανδρινούς γραμματικούς και κριτικούς φιλόλογους που μελετούν την αττική γλώσσα και διατυπώνουν κανόνες του γραπτού λόγου.

Η προβληματική της αρχαίας φιλοσοφίας

Από τις ενότητες του βιβλίου γνωρίσαμε πως η αρχαία ελληνική φιλοσοφία γεννήθηκε στις πόλεις της Μ. Ασίας κατά τον 6ο αι. π.Χ. και αναπτύχθηκε σε διάφορες πόλεις και περιοχές της λεκάνης της Μεσογείου μέχρι τον 6ο αι. μ.Χ. Στις ελληνικές πόλεις, όπου αναπτύχθηκε η φιλοσοφία ως πηγή σοφίας και γνώσης, ως έρευνα ή τέχνη του βίου, είτε αυτές ήταν οι ελληνικές αποικίες της Ιωνίας και τα νησιά του Αιγαίου είτε η Θράκη και κατ' εξοχήν η Αθήνα, είτε οι ελληνικές αποικίες της Κάτω Ιταλίας, αλλά και αργότερα, κατά την ελληνιστική και ρωμαϊκή εποχή, σε πόλεις, όπως η Αλεξάνδρεια και η Ρώμη, η φιλοσοφία αποτέλεσε, μαζί με τον μύθο και τη θρησκεία, έναν τρόπο αντιμετώπισης προβλημάτων που σχετίζονταν με τον κόσμο, τον άνθρωπο και τον θεό.

Προβαίνοντας σε μια επισκόπηση των απόψεων των φιλοσόφων της αρχαιότητας και των ερωτημάτων που έθεσαν, διαπιστώνουμε ότι με τους **Προσωκρατικούς** συντελείται για πρώτη φορά στην ιστορία του δυτικού πολιτισμού το πέρασμα από την πρακτική στη θεωρητική σκέψη, μια **μετάβαση από τον μύθο στον λόγο**, δηλαδή μετάβαση από τη θεολογική και μυθολογική στην ορθολογική και επιστημονική ερμηνεία του κόσμου και της θέσης του ανθρώπου μέσα σ' αυτόν. Βέβαια ο φιλοσοφικός στοχασμός της αρχαιότητας δεν είναι απαλλαγμένος από μυθικά στοιχεία. Έτσι, από τη μυθική εικόνα του Ωκεανού, του γεννήτορα όλων των πραγμάτων (*Ιλιάδα* Ξ 246), ο Θαλής υποθέτει πως το υγρό στοιχείο είναι η αρχή του κόσμου. Η μυθική πίστη στον Δία ως πατέρα και βασιλιά όλων μετασχηματίζεται στην ιδέα του Ηράκλειτου για τον πόλεμο ως πατέρα όλων των πραγμάτων, ενώ η μυθική εικόνα του θεού ως σοφού και βασιλιά μεταμορφώνεται αργότερα στον Πλάτωνα στην ιδέα του φιλοσόφου-βασιλιά. Ωστόσο είδαμε ότι η γνώση του σύμπαντος και της φύσης ενδιαφέρει τους Προσωκρατικούς παράλληλα με την ηθική συμπεριφορά του ανθρώπου και την κοινωνική και πολιτική οργάνωση της πόλης.

Η φιλοσοφική ηθική διαμορφώνεται κατά τον 5ο αι. π.Χ., όταν το ενδιαφέρον των φιλοσόφων στρέφεται προς τον άνθρωπο και προς την ορθή και επιτυχημένη πράξη του πολίτη. Αυτή περιγράφεται από τους Προσωκρατικούς και τους Σοφιστές ως *ευβουλία* (ικανότητα να χειρίζεται κανείς σωστά τις υποθέσεις του), ως *ευταξία* (καλή διαγωγή) και ως *ευσαστώ* (γαλήνη, ευτυχία), ενώ στον Σωκράτη και στους φιλόσοφους που ανήκουν στις ονομαζόμενες σωκρατικές σχολές κεντρική θέση έχει η *ευδαιμονία*, που πρωταρχικά σημαίνει την «ευμενή διάθεση των θεϊκών δυνάμεων» και συνδέεται με την επιδίωξη της αρετής. Η ευδαιμονία, έννοια που παραμένει μέχρι σήμερα κεντρική στη φιλοσοφική ηθική, απασχολεί ιδιαίτερα τον Αριστοτέλη και τους φιλοσόφους των ελληνιστικών και ρωμαϊκών χρόνων. Το ενδιαφέρον για το δημοκρατικό πολίτευμα και για έννοιες όπως η ελευθερία, η δικαιοσύνη, η φιλία και η ομόνοια είναι επίσης έντονο κατά την αρχαιότητα.

Η **προσωκρατική φιλοσοφία**, που διαμορφώνεται το 600 π.Χ. στις ελληνικές αποικίες της Ιωνίας, όπου το αριστοκρατικό πολίτευμα, εξαιτίας σημαντικών οικονομικών και κοινωνικών αλλαγών, οδηγείται σε κρίση με συνέπεια τη διαμόρφωση

νέων μορφών εξουσίας (τυραννία, δημοκρατία), ασχολείται ιδιαίτερα με την πολιτική και την συνδέει με την ηθική συμπεριφορά του ανθρώπου και την ανθρώπινη πράξη. Οι προσωκρατικοί φιλόσοφοι διαπιστώνουν την αξία των αρετών της φρόνησης, της αυτογνωσίας, της αυτάρκειας και της δικαιοσύνης για την ατομική και συλλογική ζωή, καθώς και την αξία του νόμου και της δημοκρατίας στο πλαίσιο της πόλης-κράτους. Η προβληματική αυτή συνεχίζεται και στην **κλασική** ή **αττική φιλοσοφία** (480 π.Χ.-323 π.Χ.), τη συστηματική φάση της ελληνικής φιλοσοφίας. Στην περίοδο αυτή έχουμε βαθιές κοινωνικοπολιτικές αλλαγές και έντονη πνευματική και καλλιτεχνική δραστηριότητα. Ο αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, μετά τους Περσικούς πολέμους και πριν από τον Πελοποννησιακό πόλεμο (431 π.Χ.), φθάνει στην κορύφωσή του στην Αθήνα του Περικλή, με την ανάπτυξη των πλαστικών τεχνών (Μύρων, Φειδίας, Πολύκλειτος), της αττικής τραγωδίας (Αισχύλος, Σοφοκλής, Ευριπίδης), της ρητορικής και της φιλοσοφίας. Στη δημοκρατική Αθήνα διαμορφώνεται η **σοφιστική κίνηση**. Οι **σοφιστές**, ρήτορες και δάσκαλοι της πολιτικής τέχνης, ασχολούνται κυρίως με ηθικά και πολιτικά ζητήματα που ανακύπτουν όταν οι άνθρωποι ζουν σε δημοκρατικές κοινωνίες. Θέματα που συνδέονται με την ισότητα, τη δικαιοσύνη και την ομόνοια αλλά και με την πολιτική, καθώς και με τη στάση του ανθρώπου απέναντι στις αξίες που του επιβάλλονται από άλλους, απασχολούν τους σοφιστές. Η αντίθεση **νόμος** και **φύσις**, που απαντά στους Προσωκρατικούς και σε σχέση με τη γνώση της υλικής πραγματικότητας, συνδέεται πλέον με την ηθική και πολιτική φιλοσοφία. Οι σοφιστές συζητούν το θέμα κατά πόσο οι άνθρωποι θεσμοί στηρίζονται στη φύση, οπότε έχουν αντικειμενική αξία, ή είναι συμβατικοί, δηλαδή προϊόν συμφωνίας των ανθρώπων, γι' αυτό και διαφέρουν από τη μια κοινωνία στην άλλη. Η διάκριση του θεσπισμένου από τους ανθρώπους νόμου (**νόμος**) και του φυσικού νόμου που είναι αμετάβλητος (**φύσις**) είναι θέμα συζήτησης για τους σοφιστές και μπορεί να γίνει κατανοητό με ένα σύγχρονο παράδειγμα συσχετισμού του νόμου (κώδικα) οδικής κυκλοφορίας και του νόμου της βαρύτητας. Ο Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας (ΚΟΚ) είναι ένας θεσπισμένος νόμος (**νόμος**) και σε ορισμένες περιπτώσεις παραβιάζεται, ενώ η βαρύτητα είναι ένας αμετάβλητος φυσικός νόμος (**φύσις**) και δεν παραβιάζεται.

Οι σοφιστές θεωρούν ότι οι αντιλήψεις μας για την υλική πραγματικότητα είναι σχετικές και υποκειμενικές και η γνώση υποκειμενική. Προβάλλουν ωστόσο ορισμένες σταθερές αρχές, πάνω στις οποίες διαπιστώνουν ότι στηρίζεται η κοινωνική ζωή, που είναι η **δίκη** και η **αιδώς** (Πρωταγόρας). Μιλούν επίσης για τη συμβατικότητα και τη σχετικότητα των νόμων και της παραδοσιακής θεολογίας (Ξενοφάνης, Πρόδοκος, Κριτίας), για τις αξίες της δικαιοσύνης, της σωφροσύνης και της φυσικής ισότητας (Πρωταγόρας, Αντιφών), μελετούν την αντίθεση φυσικής κατάστασης και νόμου και τη σχέση κράτους και κοινωνίας, προσδιορίζουν τέλος τον σκοπό της παιδείας και τον ρόλο των δασκάλων στην κοινωνία.

Η διδασκαλία του Σωκράτη στρέφει το ενδιαφέρον προς τον άνθρωπο και τη φιλοσοφική συζήτηση σε βασικά θέματα της ηθικής. Ορίζονται ορισμένες γενικές έννοιες (ανδρεία, σωφροσύνη, δικαιοσύνη, αρετή) με τον διάλογο και με μια ιδιαίτερη μέθοδο, τη **μαιευτική** ή **εριστική** και τη **διαλεκτική**. Ο **Σωκράτης**, όπως και ο **Πλάτων**, θεωρεί την αρετή μορφή γνώσης και την αυτογνωσία ως κύριο σκοπό της ανατροφής και εκπαίδευσης των ανθρώπων. Ο Πλάτων πραγματεύεται ηθικά και πολιτικά θέματα κυρίως στην **Πολιτεία**, τον σημαντικότερο διάλογό του, όπου σκιαγραφεί μια ιδανική πολιτεία της οποίας η δομή αντιστοιχεί στη δομή της ανθρώπινης ψυχής, αποτελείται δηλαδή από τους φιλοσόφους-άρχοντες (λογικό), τους φύλακες (θυμικό) και τους τεχνίτες (επιθυμητικό) που πρέπει να διαθέτουν αντιστοίχως σοφία, ανδρεία, αρετή. Η πολιτεία αυτή οφείλει να αναλάβει την εκπαίδευση όλων των μελών της για το έργο που πρόκειται να ασκήσουν και να ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για τη φιλοσοφική εκπαίδευση της άρχουσας τάξης από την οποία δεν εξαιρούνται οι γυναίκες. Η δικαιοσύνη, όμως, αφορά όλες τις τάξεις και ρυθμίζει τις αμοιβαίες σχέσεις των ανθρώπων. Με τον Πλάτωνα η διδασκαλία της φιλοσοφίας δε γίνεται πλέον στην αγορά και στα συμπόσια αλλά στην Ακαδημία, την πλατωνική φιλοσοφική σχολή που αυτός ίδρυσε. Στο πρόγραμμα σπουδών της Ακαδημίας ο Πλάτων περιλαμβάνει εκτός από τη φιλοσοφία, την αριθμητική, τη γεωμετρία, τη μουσική και την αστρονομία.

Ο **Αριστοτέλης** μπορεί να θεωρηθεί ο πρώτος συστηματικός φιλόσοφος και ιστορικός της φιλοσοφίας, γιατί σε όλα τα θέματα που πραγματεύεται παραθέτει, κρίνει και αναδομεί τις απόψεις προηγούμενων φιλοσόφων, όπως των Προσωκρατικών, των σοφιστών, του Σωκράτη και του Πλάτωνα. Η αριστοτελική ηθική είναι αρετολογική, στηρίζεται δηλαδή στη διερεύνηση και τον προσδιορισμό της αρετής και ορίζει ως τελικό στόχο του ανθρώπου την ευδαιμονία, η οποία είναι υπέρτατο αγαθό και αποτελεί δραστηριότητα της ψυχής. Ο Αριστοτέλης συνδέει την ηθική με την πολιτική, βλέπει τη φίλια ως κύριο συστατικό των ανθρώπινων σχέσεων και της πολιτικής-κοινωνικής συμβίωσης και υποστηρίζει ότι το να ζει ο άνθρωπος μέσα σε οργανωμένες κοινωνίες είναι μια φυσική πραγματικότητα.

Οι φιλόσοφοι που διαμορφώνουν την **ελληνιστική και τη ρωμαϊκή φιλοσοφία** καθώς και τη **φιλοσοφία της ύστερης αρχαιότητας** – μιας περιόδου που ονομάζεται και μετα-αριστοτελική – στρέφονται ιδίως προς τον άνθρωπο και δίνουν νέους προσανατολισμούς στη φιλοσοφία. Θεωρούν σκοπό της φιλοσοφίας την απελευθέρωση του ατόμου από τα πάθη και τους εξωτερικούς και εσωτερικούς καταναγκασμούς, βλέπουν την ευδαιμονία και τη γνώση να απειλείται όχι μόνο από εξωτερικές καταστάσεις αλλά και από την ίδια τη γλώσσα, όταν εκφράζεται δογματικά, και προβάλλουν την αξία αυτοσυνειδησίας. Ζουν σε εποχή μεγάλων κοινωνικών και πολιτικών αλλαγών και προτείνουν στους ανθρώπους τη φιλοσοφική θεραπεία η οποία, όπως η ιατρική, απελευθερώνει τον άνθρωπο από τους φόβους του. Αναδεικνύουν τη φιλοσοφία ως «τέχνη του βίου», επισημαίνοντας την αξία της αυτογνωσίας και της εσωτερικής ελευθερίας. Στην ύστερη αρχαιότητα, με τον Πλωτίνιο, υποδεικνύεται ως σκοπός της ζωής η απομάκρυνση από τον αισθητό κόσμο και η μετάβαση στον υπερβατό κόσμο, η ομοίωση του ανθρώπου προς τον θεό που επιτυγχάνεται μέσω των αρετών.

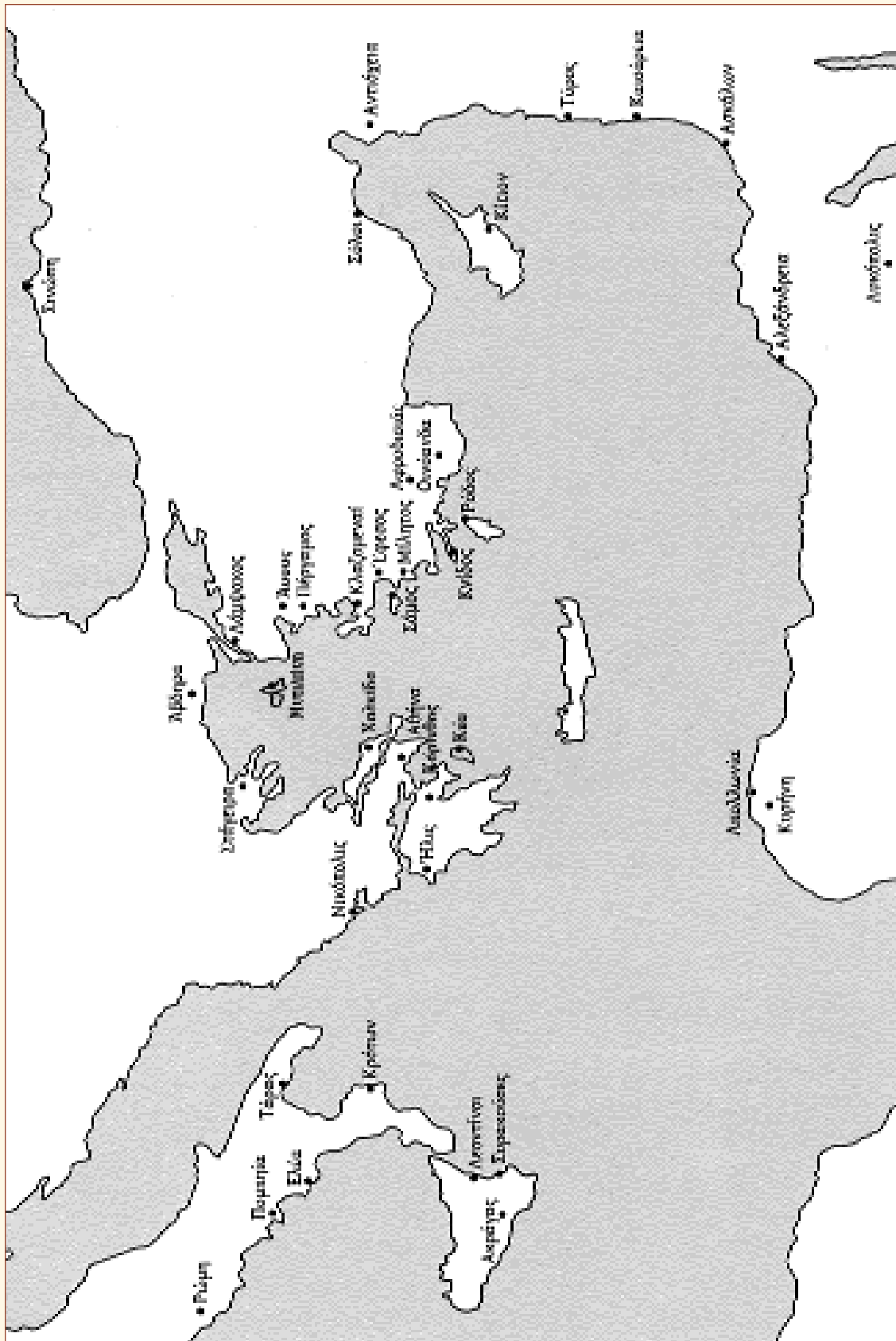
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ*

Φιλόσοφοι	Ιστορικά - πολιτισμικά γεγονότα
<p>6ος αι. π.Χ. (600 - 501 π.Χ.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Θαλής (624 - 546 π.Χ.), από τη Μίλητο της Μ. Ασίας, κατά την παράδοση ο πρώτος προσωκρατικός φιλόσοφος. - Αναξίμανδρος (612/10 - 545 π.Χ.), προσωκρατικός από την Ιωνία, ο πρώτος που συνέγραψε φιλοσοφική πραγματεία. - Αναξίμανδρος (585/84 - 528/25 π.Χ.), προσωκρατικός από την Ιωνία, πιθανώς μαθητής του Αναξίμανδρου. - Ξενοφάνης (570 - 475 π.Χ.), προσωκρατικός φιλόσοφος, ποιητής, πρόδρομος της Ελεατικής σχολής. - Ηράκλειτος (544/40 - 484/80 π.Χ.), προσωκρατικός φιλόσοφος, υποστηρίζει την αέναη αλλαγή. - Πυθαγόρας (580 - 490 π.Χ.), φιλόσοφος-μαθηματικός, έδρασε στην Νότια Ιταλία. - Θεανώ (6ος αι. π.Χ.), γυναίκα φιλόσοφος, μαθήτρια και κατόπιν σύζυγος του Πυθαγόρα. 	<p>Αρχαϊκή περίοδος</p> <ul style="list-style-type: none"> - 594 π.Χ.: Μεταρρύθμιση του Σόλωνα στην Αθήνα. - 585 π.Χ.: Ο Θαλής προβλέπει την έκλειψη του ηλίου. Αρχή των ελληνικών μαθηματικών που αποδίδεται στον Θαλή. - 561 - 527 π.Χ.: Ο Πεισίστρατος τύραννος των Αθηνών. Η πρώτη συστηματική έκδοση της <i>Ιλιάδας</i> και της <i>Οδύσσειας</i>. - Ο Κλεισθένης εκδιώκει τους τυράννους από την Αθήνα (510 π.Χ.) και εισάγει το δημοκρατικό πολίτευμα (508 π.Χ.).
<p>5ος αι. π.Χ. (500 - 401 π.Χ.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Παρμενίδης (540/15 - 470/50 π.Χ.), Ελεάτης, προσωκρατικός φιλόσοφος της ύπαρξης. - Αναξαγόρας (500 - 428 π.Χ.), προσωκρατικός, ο πρώτος από τους προσωκρατικούς φιλόσοφος που γνωρίζουμε ότι έχει ζήσει στην Αθήνα. - Διογένης ο Απολλωνιάτης (5ος αι. π.Χ.), προσωκρατικός φιλόσοφος από την Ιωνία. - Εμπεδοκλής (495 - 430 π.Χ.), προσωκρατικός φιλόσοφος και κοσμολόγος. - Ζήνων ο Ελεάτης (5ος αι. π.Χ.), Ελεάτης φιλόσοφος, διάσημος από τα παράδοξα της κίνησης, αναπτύσσει τις ιδέες του Παρμενίδη. - Λεύκιππος (5ος αι. π.Χ.), προσωκρατικός φιλόσοφος, θεμελιωτής της ατομικής θεωρίας. - Πρωταγόρας (490/80 - 420/11 π.Χ.), σοφιστής διάσημος για τον σχετικισμό του. - Ιππίας (485 - 415 π.Χ.), σοφιστής. - Γοργίας (483 - 376 π.Χ.), σοφιστής και δάσκαλος της ρητορικής. - Αντιφών (480 - 411 π.Χ.), ρήτορας και σοφιστής, αποσπάσματα από την πραγματεία του <i>Περί Αληθείας</i> ανακαλύφθηκαν στην Οξύρυγχο (Αίγυπτος). - Ασπασία (5ος αι. π.Χ.), γυναίκα φιλόσοφος και ρήτωρ, σύντροφος του Περικλή. - Σωκράτης (469 - 399 π.Χ.), Αθηναίος φιλόσοφος με τον οποίον συντελείται η στροφή της φιλοσοφίας από την κοσμολογία και την φυσική στην ανθρωπολογία και την ηθική. - Πρόδικος (5ος αι. π.Χ.), σοφιστής, σύγχρονος του Σωκράτη. - Δημόκριτος (460 - 370 π.Χ.), προσωκρατικός, ατομικός φιλόσοφος. - Ευκλείδης ο Μεγαρεύς (450 - 380 π.Χ.), συνεργάτης του Σωκράτη και ιδρυτής της Μεγαρικής σχολής, που ανήκει στις μικρότερες σωκρατικές σχολές. 	<p>Κλασική περίοδος</p> <ul style="list-style-type: none"> - 499 - 494 π.Χ.: Η Ιωνία εξεγείρεται εναντίον της Περσίας. - 490 - 479 π.Χ.: Οι Περσικοί πόλεμοι ενώνουν πρόσκαιρα τους Έλληνες. Ήττα Περσίας το 479 π.Χ. - 472 π.Χ.: Ο Αισχύλος αναδεικνύεται ο πρώτος Ευρωπαίος δραματουργός (<i>Πέρσες</i>). Ίδρυση της Συμμαχίας της Δήλου. - Περ. 460 - 429 π.Χ.: Η εποχή του Περικλή. Θάνατος του Περικλή από λοιμό. Παίζονται οι τραγωδίες του Σοφοκλή (468 - 406 π.Χ.) - 423 π.Χ.: Ο Αριστοφάνης γράφει τις <i>Νεφέλες</i> και διακωμωδεί τον Σωκράτη. Οι τραγωδίες του Ευριπίδη φανερώνουν επίδραση των Σοφιστών. Ο Ηρόδοτος παρουσιάζει στις <i>Ιστορίες</i> του ένα πανόραμα για τον κόσμο. 431 - 404 π.Χ.: Πελοποννησιακός πόλεμος μεταξύ Σπάρτης και Αθηνών. Ήττα της Αθήνας. - 404 π.Χ.: Ολιγαρχία των τριάνοντα τυράννων. - 403 π.Χ.: Αποκατάσταση της δημοκρατίας. Ο Θουκυδίδης ερευνά την πολιτική συμπεριφορά και τα κίνητρά της στην <i>Ιστορία</i> του. Ιατρικά συγγράμματα αποδίδονται στον Ιπποκράτη.
<p>4ος αι. π.Χ. (400 - 301 π.Χ.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ο θάνατος του Σωκράτη το 399 είχε σημαντικές επιδράσεις στον Πλάτωνα και σε άλλα πρόσωπα της εποχής. Ίδρυση των λεγόμενων σωκρατικών σχολών (Μεγαρική, Κυνική, Κυρηναϊκή). - Αντισθένης (445 - 360 π.Χ.), μαθητής του Σωκράτη, συχνά συνδέεται με την ύστερη Κυνική σχολή. - Αρίστιππος (435 - 356 π.Χ.), μαθητής του Σωκράτη, ιδρυτής της Κυρηναϊκής σχολής που πρόσκειται στον ηδονισμό. - Πλάτων (427 - 347 π.Χ.), νεότερος συνεργάτης του Σωκράτη, ιδρυτής της Ακαδημίας (387), δάσκαλος του Αριστοτέλη. Γράφει την <i>Πολιτεία</i> (περ. 380-370). - Ξενοφών (427 - 355 π.Χ.), ιστορικός και φιλόσοφος, γνωστός από την «Απολογία» του Σωκράτη. - Σπεύσιππος (407 - 399 π.Χ.), μαθητής του Πλάτωνα, που τον διαδέχτηκε ως επικεφαλής στην Ακαδημία (347) - Διογένης από τη Σινώπη (400/390 - 328/323 π.Χ.), κατ' εξοχήν κυνικός φιλόσοφος. - Ξενοκράτης (396 - 314 π.Χ.), οπαδός του Πλάτωνα και τρίτος διευθυντής της Ακαδημίας. 	<p>Κλασική περίοδος</p> <ul style="list-style-type: none"> Η ελληνική ρητορική ανθεί (Αισχίνης, Ισοκράτης, Δημοσθένης). Άνθιση των ελληνικών μαθηματικών (Θεόδωρος Θεαίπτητος). - 399 π.Χ.: Καταδίκη και θάνατος του Σωκράτη. - 387 π.Χ.: Ίδρυση της Ακαδημίας του Πλάτωνα. - 336 π.Χ.: Ο Αλέξανδρος διαδέχεται τον Φίλιππο της Μακεδονίας. - 335 π.Χ.: Ίδρυση του αριστοτελικού Λυκείου. - 327 π.Χ.: Ο Πύρρων παίρνει μέρος στην εκστρατεία του Αλεξάνδρου στην Ινδία, γνωρίζει την ινδική σοφία. - 323 π.Χ.: Θάνατος του Αλεξάνδρου και έναρξη της ελληνιστικής περιόδου. Ίδρυση ελληνιστικών βασιλείων.

<ul style="list-style-type: none"> - Αριστοτέλης (384 - 322 π.Χ.), μαθητής του Πλάτωνα, ιδρυτής του Λυκείου (395) και της περιπατητικής σχολής. - Αρήτη η Κυρηναία (4ος αι π.Χ.), κόρη του Αρίστιππου και συνεργάτης του ως επικεφαλής της Κυρηναϊκής σχολής. - Στίλπων (380 - 300 π.Χ.), φιλόσοφος από τα Μέγαρα, έχει δεχτεί επιδράσεις από τον Κυνισμό και έχει επιδράσει στον Στωικισμό. - Θεόφραστος (370 - 287 π.Χ.), μαθητής του Αριστοτέλη, συνεργάτης και στη συνέχεια επικεφαλής του Λυκείου. - Πύρρων (360 - 270 π.Χ.), ιδρυτής του Σκεπτικισμού και της φιλοσοφίας που πήρε το ονόμα της από αυτόν (Πυρρωνισμός). 	<ul style="list-style-type: none"> - 305 π.Χ.: Ο Επίκουρος ιδρύει τον Κήπο, φιλοσοφική σχολή στην Αθήνα. - 302 π.Χ.: Ο Ζήνων αρχίζει να διδάσκει στην Ποικίλη Στοά. - Ακμή του γεωμέτρη Ευκλείδη. - Ο Αρίσταρχος παρουσιάζει την ηλιοκεντρική υπόθεση.
<p>3ος αι. π.Χ. (300 - 201 π.Χ.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Επίκουρος (341 - 270 π.Χ.), ιδρυτής της σχολής των Επικουρείων που ονομάστηκε από αυτόν. - Ζήνων ο Κιπεύς (336/5 - 262 π.Χ.), ιδρυτής της στωικής σχολής. - Κλεάνθης (331 - 232 π.Χ.), δεύτερος επικεφαλής της στωικής σχολής. - Αρίστιων (3ος αι. π.Χ.), στωικός φιλόσοφος, μαθητής του Ζήωνα, επικεντρωμένος κατά κύριο λόγο στην ηθική. - Τίμων (320 - 230 π.Χ.), σκεπτικός φιλόσοφος, μαθητής του Πύρωνα. - Αρκεσίλαος (316 - 242 π.Χ.), ιδρυτής της «Μέσης Ακαδημίας», πιθανώς υπεύθυνος για τη στροφή της προς τον Σκεπτικισμό. - Μένιππος (250 π.Χ.), κυνικός φιλόσοφος και διάσημος σατιρικός ποιητής. - Χρύσιππος (281 - 208 π.Χ.), τρίτος, ίσως ο πιο σημαντικός, επικεφαλής της στωικής σχολής. 	<p>Ελληνιστική περίοδος</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ο Αρχμήδης φονεύεται κατά την κατάληψη των Συρακουσών από τους Ρωμαίους (περ. 287 π.Χ. - 212 π.Χ.). - Στα χρόνια του Πτολεμαίου του Φιλάδελφου (285 π.Χ. - 247 π.Χ.) στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου μεταφράζεται στα ελληνικά η Παλαιά Διαθήκη (Μετάφραση των Εβδομήκοντα, Ο').
<p>2ος αι. π.Χ. (200 - 101 π.Χ.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Διογένης ο Βαβυλώνιος (240 - 152 π.Χ.), στωικός φιλόσοφος, μέλος της περίφημης πρεσβείας των φιλοσόφων στη Ρώμη (155 π.Χ.). - Καρνεάδης (214 - 129 π.Χ.), επικεφαλής της Ακαδημίας και ιδρυτής της «Νέας Ακαδημίας», μέλος της περίφημης πρεσβείας των φιλοσόφων στη Ρώμη. - Παναίσιος (185 - 109 π.Χ.), στωικός φιλόσοφος με εκλεκτικές τάσεις, μαθητής του Διογένη από τη Βαβυλώνα και του Αντίπατρου, επηρέασε τον Κικέρωνα. - Φίλων ο Λαρισάσιος (160 - 80 π.Χ.), επικεφαλής της Ακαδημίας, δάσκαλος του Κικέρωνα. - Ζήνων ο Σιδώνιος (150 - 70 π.Χ.), επικούρειος φιλόσοφος. 	<p>Ελληνιστική - Ρωμαϊκή περίοδος</p> <ul style="list-style-type: none"> - 146 π.Χ.: Καταστροφή της Κορίνθου από τη Ρώμη. Η Ελλάδα χάνει την ανεξαρτησία της. - Το μεταρρυθμιστικό έργο των αδελφών Γράκχων στη Ρώμη.
<p>1ος αι. π.Χ. (100 - 1 μ.Χ.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ποσειδώνιος (135 - 51 π.Χ.), στωικός φιλόσοφος και ιστορικός, συχνά χαρακτηρίζεται ως εκλεκτικός, εκπροσωπεί τη «Μέση Στοά». - Αντίοχος ο Ασκαλωνίτης (130 - 68 π.Χ.), μαθητής του Φίλωνα του Λαρισαίου, επικεφαλής της Ακαδημίας που απομακρύνεται από τον Σκεπτικισμό της «Νέας Ακαδημίας» και επιστρέφει στην παλιά Ακαδημία. Άσκησε σημαντική επίδραση στον Κικέρωνα. - Φιλόδημος (110 - 40 π.Χ.), επικούρειος φιλόσοφος του οποίου πολλά από τα συγγράμματα θάφτηκαν στο Herculaneum (Ηράκλεια) στην έκρηξη του Βεζούβιου (79 μ.Χ.). - Κικέρων (106 - 43 π.Χ.), Ρωμαίος φιλόσοφος και συγγραφέας. - Αινουσίδημος (1ος αι. π.Χ.), σκεπτικός φιλόσοφος που προσπάθησε να αναβιώσει τον Πυρρωνισμό. - Λουκρήτιος (97 - περ. 55 π.Χ.), επικούρειος φιλόσοφος, ποιητής. 	<p>Ύστερη Ρωμαϊκή περίοδος. Αυτοκρατορικοί Χρόνοι (1ος αι. π.Χ. - 3ος αι. μ.Χ.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - 84 π.Χ.: Τα έργα του Αριστοτέλη μεταφέρονται από τον Σύλλα στη Ρώμη και εκδίδονται από τον Ανδρόνικο τον Ρόδιο. - 47 π.Χ.: Η βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας καταστρέφεται. - 31 π.Χ.: Η μάχη του Ακτίου. Τέλος της ρωμαϊκής δημοκρατίας και της ανεξαρτησίας της Αιγύπτου. Τέλος της ελληνιστικής ή αλεξανδρινής εποχής.
<p>1ος αι. μ.Χ.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Φίλων ο Αλεξανδρεύς (30 π.Χ. - 40 μ.Χ.), Εβραίος φιλόσοφος και γόνιμος συγγραφέας που έζησε στην Αλεξάνδρεια στους ελληνιστικούς χρόνους. - Σενέκας (4 π.Χ. - 65 μ.Χ.), Ρωμαίος στωικός συγγραφέας, ιδιωτικός δάσκαλος του αυτοκράτορα Νέρωνα. - Μουσώνιος Ρούφος (30 - 100 μ.Χ.), στωικός φιλόσοφος. - Πλούταρχος (45 - 125 μ.Χ.), βιογράφος και συγγραφέας της πολύ σημαντικής συλλογής φιλοσοφικών δοκιμών με τίτλο <i>Τα Ηθικά</i>. - Επίκτητος (50 - 135 μ.Χ.), στωικός φιλόσοφος, μαθητής του Μουσώνιου Ρούφου και ιδρυτής της σχολής της Νικόπολης. 	<p>Ύστερη Ρωμαϊκή και Πρωτοχριστιανική Εποχή</p> <ul style="list-style-type: none"> - 74 μ.Χ.: Ο αυτοκράτορας Βεσπασιανός εκδιώκει τους φιλοσόφους από τη Ρώμη. - 94 μ.Χ.: Ο αυτοκράτορας Δομιτιανός εκδιώκει τους φιλοσόφους από τη Ρώμη.
<p>2ος αι. μ.Χ.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Δημόναξ (2ος αι. μ.Χ.), κυνικός φιλόσοφος, μαθητής του Επίκτητου. - Διογένης ο Οινόανδεις (2ος αι. μ.Χ.), συγγραφέας της επικούρειας επιγραφής που βρέθηκε στα Οινόανδα της Λυκίας. 	<p>Διάλογος χριστιανισμού και ελληνικής φιλοσοφίας</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Αλκίνοος (2ος αι. μ.Χ.), πλατωνιστής και συγγραφέας του <i>Εγχειριδίου του Πλατωνισμού</i>. - Μάρκος Αυρηλίου (121 - 180 μ.Χ.), Ρωμαίος αυτοκράτορας και στωικός φιλόσοφος. - Γαληνός ο Περγαμηνός (129 - 199 μ.Χ.), φιλόσοφος-γιατρός επηρεασμένος από τον Πλατωνισμό, γιατρός του Μάρκου Αυρηλίου και γόνιμος συγγραφέας. - Σέξτος Εμπειρικός (2ος - 3ος αι. μ.Χ.), σκεπτικός φιλόσοφος και συγγραφέας. - Αλέξανδρος ο Αφροδισεύς (ακμή 200 μ.Χ.), αριστοτελικός υπομνηματιστής, διδάσκει στην Αθήνα. - Ιουλία Δόμνα (170 - 217 μ.Χ.), φιλόσοφος, σύζυγος του αυτοκράτορα Σεπτιμίου Σεβήρου, συμπεριλαμβάνει τον Γαληνό και τον Φιλόστρατο στον φιλοσοφικό της κύκλο. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ο Ωριγένης (185 - 254 μ.Χ.) προσπαθεί να συμφιλιώσει τον Χριστιανισμό με την πλατωνική φιλοσοφία ερμηνεύοντας τη Βίβλο. - Αποστολικοί Πατέρες και Χριστιανοί Απολογητές - Συγγραφή απόκρυφων και γνωστικών ευαγγελίων - Εμφάνιση του Χριστιανικού Γνωστικισμού.
<p>3ος αι. μ.Χ.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Διογένης Λαέρτιος (3ος αι. μ.Χ.), διάσημος βιογράφος των αρχαίων φιλοσόφων. - Πλωτίνος (205 - 270 μ.Χ.), πλατωνικός φιλόσοφος και ιδρυτής του Νεοπλατωνισμού. - Πορφύριος (233 - 309 μ.Χ.), Νεοπλατωνικός, μαθητής και βιογράφος του Πλωτίνου. - Ιάμβλιχος (242 - 327 μ.Χ.), σημαντικός νεοπλατωνικός φιλόσοφος. 	<p>Ύστερη Αρχαιότητα</p> <ul style="list-style-type: none"> - 285 μ.Χ.: Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία διαιρείται σε ανατολική και δυτική από τον Διοκλητιανό.
<p>4ος αι. μ.Χ.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Χαλκίδιος (4ος αι. μ.Χ.), πλατωνιστής και συγγραφέας λατινικής μετάφρασης και υπομνήματος του <i>Τιμαίου</i>. - Θεμίστιος (317 - 388 μ.Χ.), αριστοτελικός υπομνηματιστής, έζησε στην Κωνσταντινούπολη. - Αυγουστίνος (354 - 430 μ.Χ.), χριστιανός φιλόσοφος και Πατέρας της εκκλησίας επηρεασμένος από τον Νεοπλατωνισμό. - Υπατία (370 - 415 μ.Χ.), διάσημη νεοπλατωνική φιλόσοφος, έζησε στην Αλεξάνδρεια και δολοφονήθηκε από τον χριστιανικό όχλο. 	<p>Μεσαιωνική - Βυζαντινή περίοδος, Διάσπαση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας</p> <ul style="list-style-type: none"> - 313 μ.Χ. Διάταγμα Μεδιολάνων περί Ανεξιθρησκίας. - 330 μ.Χ. Ίδρυση της Κων/πολης που γίνεται έδρα της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. - 325 μ.Χ. Η Α' Οικουμενική Σύνοδος της Νικαίας καταδικάζει την αίρεση του Αρείου. - 395 μ.Χ. Οριστική διαίρεση της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας από τον Θεοδοσίο.
<p>5ος - 6ος αι. μ.Χ.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Πρόκλος (410 - 485 μ.Χ.), Αθηναίος νεοπλατωνικός φιλόσοφος και επικεφαλής της Ακαδημίας. - Αμμώνιος (440 - 521 μ.Χ.), Αλεξανδρινός νεοπλατωνικός, μαθητής του Πρόκλου και δάσκαλος του Δαμάσκιου και του Σιμπλίκιου. - Δαμάσκιος (462 - 540 μ.Χ.), νεοπλατωνικός και επικεφαλής της αθηναϊκής σχολής. - Βοήθιος (480 - 525 μ.Χ.), Λατίνος νεοπλατωνικός και μεταφραστής του Αριστοτέλη. - Σιμπλίκιος (490 - 560 μ.Χ.), υπομνηματιστής έργων του Αριστοτέλη, μαθητής του Δαμάσκιου. - Ιωάννης Φιλόππος (490 - 570 μ.Χ.), χριστιανός υπομνηματιστής του Αριστοτέλη, έζησε στην Αλεξάνδρεια, μαθητής του Αμμωνίου. 	<ul style="list-style-type: none"> - 476 μ.Χ. Τέλος της ρωμαϊκής κυριαρχίας στη Δύση. - 529 μ.Χ. Ο Ιουστινιανός κλείνει τις φιλοσοφικές σχολές των Αθηνών. Προετοιμάζεται ο Ιουστινιανέος νομικός κώδικας.

* Ο παρών χρονολογικός πίνακας αποτελεί επεξεργασμένη μορφή του αντίστοιχου πίνακα από το βιβλίο *The Oxford Companion to Philosophy*, έκδ. Ted Honderich, Oxford University Press, 1995, σελ. 945 κ.εξ., με βάση τα λεξικά και τα βοηθήματα που παρατίθενται στη βιβλιογραφία του Βιβλίου του εκπαιδευτικού, έτσι ώστε να υπάρχει ενδεικτικά μια ενιαία χρονολόγηση των φιλοσόφων στο Βιβλίο του μαθητή και του εκπαιδευτικού.

Πόλεις στις οποίες αναπτύχθηκαν οι φιλοσοφικές σχολές, γενέθλιοι τόποι ή τόποι δράσης των αναθολογούμενων φιλοσόφων.

(Από το βιβλίο: Β. Κάλφας, Γ. Ζωγραφίδης, Αρχαίοι Έλληνες Φιλόσοφοι, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Α.Π.Θ., Θεσσαλονίκη 2006).

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

(Παρατίθενται συνοπτικά ορισμένοι από τους φιλοσοφικούς και άλλους όρους που χρησιμοποιούνται στο βιβλίο)

Αγνωστικισμός (α-+γνώση=agnosticism): Φιλοσοφική αντίληψη η οποία αρνείται την αντικειμενική γνώση του κόσμου, του θεού και της αληθινής ουσίας των όντων.

Αναγωγή (reductio): Μέθοδος φιλοσοφική που επιχειρεί να αναλύσει σύνθετα φαινόμενα στα απλά και θεμελιώδη στοιχεία τους. Λέγεται ότι η φιλοσοφία και η επιστήμη έχουν ως αφετηρία τους μια αναγωγική στιγμή (αναγωγισμός), τον ισχυρισμό του Θαλή ότι «τα πάντα ύδωρ», με τον οποίο ανάγει την αχανή πολλαπλότητα των φυσικών φαινομένων (φύλλα, ζώα, όστρακα, φωτιά, μαλλιά κτλ.) σε μια ενική αρχή (τα πολλά και το ένα).

Αναλογία ή αναλογικός συλλογισμός: Είδος συλλογισμού κατά τον οποίο από επιμέρους κρίσεις ή προτάσεις συμπεραίνουμε μια άλλη επιμέρους κρίση ή πρόταση με βάση κάποια ομοιότητα. Οι αναλογίες είναι χρήσιμα φιλοσοφικά εργαλεία για να συλλάβουμε αφηρημένες έννοιες, συνδέοντας αυτές με διάφορα αντικείμενα της εμπειρίας, όπως πόλεις, πλοία, ουράνια σώματα. Η διατύπωση συλλογισμού μέσω αναλογιών αποτελεί είδος επαγωγής, έστω και αν δεν αφορά μετάβαση από το ειδικό προς το γενικό, το συμπέρασμα κατ' αναλογίαν δεν είναι όμως ασφαλές αλλά πιθανό.

Ανθρωπομορφισμός (ου-ανθρωπισμός): Φιλοσοφική αντίληψη που θέτει τον άνθρωπο και τις ανθρώπινες αξίες πάνω από οποιαδήποτε άλλη αξία. Πνευματικό κίνημα της Αναγέννησης που χαρακτηρίζεται από τη στροφή του ενδιαφέροντος των λογίων προς τα κείμενα των κλασικών συγγραφέων της αρχαιότητας και την αναζήτηση σε αυτά προτύπων ζωής, σκέψης και καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Ανθρωπομορφισμός: Παράσταση και ερμηνεία του κόσμου και του θεού κατ' αναλογίαν προς την ανθρώπινη φύση (ο θεός, ο κόσμος, τα ζώα παίρνουν ανθρώπινη μορφή).

Αξία: Θετική ιδιότητα που αποδίδουμε σε πρόσωπα, πράγματα και καταστάσεις.

Αρετή: Ετυμολογικά συγγενής με το υπερθετικό άριστος, σήμαινε αρχικά υπεροχή και τέλεια εκδήλωση μιας κύριας ιδιότητας προσώπου, ζώου ή πράγματος (π.χ. η αρετή ενός μαχαιριού είναι ότι κόβει καλά). Στη φιλοσοφία συνδέεται με την ηθική αξία, ενώ κατά τον Αριστοτέλη η ηθική αρετή ορίζεται ως «μεσότητα» ανάμεσα στην έλλειψη και την υπερβολή.

Γίγνεσθαι: Η αλλαγή, η μετάβαση από μια κατάσταση σε μια άλλη

Γνωσιθεωρία/γνωσιολογία: Θεωρία της γνώσης, κλάδος της φιλοσοφίας που ερευνά τις πηγές, τις μορφές και τα όρια τη γνώσης.

Διαλεκτική: Σοφιστική μέθοδος της ρητορικής με την οποία γίνεται αντιπαράθεση ενός ισχυρισμού ενάντια σε κάποιον άλλο. Στη φιλοσοφία του Σωκράτη και του Πλάτωνα μέθοδος εύρεσης της αλήθειας που στηρίζεται στον λόγο και τον αντίλογο, στη συζήτηση και τον διάλογο.

Δογματισμός: Τάση των ανθρώπων να αποδέχονται χωρίς συζήτηση τη γνώση, την οποία θεωρούν δυνατή. Πολεμήθηκε από τους σκεπτικούς φιλοσόφους.

Δοξογραφία (δόξαι): Απλή καταγραφή γνώμων των διαφόρων φιλοσόφων πάνω σε ποικίλα θέματα.

Ελαστική σχολή: Φιλοσοφική σχολή του 6ου και του 5ου αιώνα (Ελέα Κάτω Σικελίας). Κύριοι εκπρόσωποι: Ξενοφάνης, Ζήνων, Παρμενίδης, Μέλισσος).

Εμπειρισμός: Η άποψη ότι όλη η γνώση του εξωτερικού κόσμου στηρίζεται στην εμπειρία.

Επαγωγή: Μέθοδος φιλοσοφική με την οποία οδηγούμαστε από το μερικό στο γενικό, από το γνωστό στο άγνωστο. Η επαγωγή είναι συλλογισμός που μεταβαίνει από έναν περιορισμένο αριθμό παρατηρήσεων σε ευρύτερες πιθανές γενικεύσεις. Η «επαγωγική γενίκευση» είναι είδος εξαγωγής συμπεράσματος που βασίζεται σε συλλογισμό από τακτικές διαπιστώσεις του παρελθόντος σε τακτικές διαπιστώσεις για το μέλλον και προϋποθέτει πως η φύση χαρακτηρίζεται από ομοιομορφία (κλασικό παράδειγμα η ανατολή του ήλιου).

Επικουρισμός: Φιλοσοφική θεωρία που αναπτύχθηκε από τον Επίκουρο και θέτει ως σκοπό της ζωής την ηδονή (ηδονισμός), αλλά και τρόπος ζωής που προτρέπει στον σεβασμό και την κατανόηση.

Επιχείρημα: Ένα σύνολο προτάσεων (προκειμένες) που επιτρέπουν να οδηγηθούμε λογικά σε μια άλλη πρόταση (το συμπέρασμα).

Εποχή: Τεχνικός όρος της σκεπτικής φιλοσοφίας, «στάση της διάνοιας χάρη στην οποία ούτε αρνούμαστε κάτι ούτε το βεβαιώνουμε», αναστολή της κρίσης ή κάποιας δραστηριότητας.

Εριστική: Μέθοδος της ρητορικής που καλλιεργήθηκε από τους σοφιστές. Συνίσταται στη διατύπωση πειστικών, εκ πρώτης όψεως, αλλά εσφαλμένων ή ψευδών επιχειρημάτων.

Ηθική: Κλάδος της φιλοσοφίας ο οποίος μελετά ορισμένες αξίες που αφορούν την ανθρώπινη συμπεριφορά και τους κανόνες που πρέπει να τη διέπουν. Επιχειρεί, επίσης, να επιλύσει ορισμένα πρακτικά προβλήματα.

Ιδεαλισμός: Φιλοσοφική θεωρία σύμφωνα με την οποία η ιδέα, η συνείδηση, το πνεύμα, είναι η αληθινή πραγματικότητα.

Κυνισμός ή κυνική σχολή: Μια από τις ονομαζόμενες σωκρατικές σχολές που ίδρυσε μετά τον θάνατο του Σωκράτη ο Αντισθένης (455 - 360 π.Χ.) στο γυμνάσιο Κύνδαργες στην Αθήνα, από όπου πήρε η σχολή και το όνομά της. Ριζοσπαστική φιλοσοφία άρνησης και διαμαρτυρίας σε καθιερωμένες αξίες, πεποιθήσεις και φιλοσοφικές θεωρίες που αφορούσε κυρίως την ηθική. Στη σύγχρονη χρήση η λέξη σημαίνει έλλειψη ντροπής και ωμή συμπεριφορά.

Κυρηναϊκή σχολή: Μια από τις σωκρατικές σχολές που ίδρυσε ο Αρίστιππος από την Κυρήνη (γύρω στα 435- 356 π.Χ.) που πρότεινε πως η ευτυχία συνίσταται στην ηδονή.

Λόγος: Ενδιάθετη στον άνθρωπο ικανότητα έκφρασης του περιορισμένου της διάνοιας του μέσω της γλώσσας· η ομιλία, το λογικό επιχείρημα.

Μεταφυσική (ή οντολογία): Κλάδος της φιλοσοφίας που ερευνά τη βαθύτερη υφή της πραγματικότητας και προσπαθεί να οδηγήσει σε μια γενική θεώρηση του τι υπάρχει πραγματικά.

Μυστικισμός: Τάση για άμεση ένωση με τον θεό (Πλωτίνος): η άμεση μυστική εποπτεία του απρόσιτου στις αισθήσεις και στη διάνοια του ανθρώπου απείρου όντος.

Ον: α) αυτό που έχει αντικειμενική ύπαρξη, β) όλα όσα υπάρχουν γενικά, η αντικειμενική πραγματικότητα συνολικά, γ) αυτό που υπάρχει πραγματικά και μάλιστα διαφοροποιείται από τα φαινόμενα.

Οντολογία: Η επιστήμη του όντος, κλάδος της φιλοσοφίας που μελετά το ον και την ουσία των πραγμάτων.

Ουσία: Η ουσία ενός πράγματος είναι βασική ιδιότητα που το καθιστά αυτό που είναι. Το να διατυπώσουμε την ουσία ενός πράγματος σημαίνει να το ορίσουμε. Ο Αριστοτέλης θεωρεί την ουσία ενός πράγματος πρώτη κατηγορία (λ.χ. άνθρωπος, ίππος κ.λπ.). Οι άλλες κατηγορίες (ποσότητα, ποιότητα, κ.λπ.) είναι απλά συμβεβηκότα που προσδιορίζουν ένα πράγμα ως γνωρίσματα ή ιδιότητες.

Ρητορική: Μέθοδος ή τέχνη της σύνθεσης λόγων (δικανικών, προτρεπτικών, εκκλησιαστικών κ.λπ.)

Σκεπτικισμός: Όρος που συνδέεται με τις ομόρριζες λέξεις «σκέψις» και «σκεπτικός», φιλοσοφική θεωρία που υποστηρίζει ότι η γνώση δεν είναι δυνατή. Ο Σκεπτικισμός είναι αντίθετος προς τον δογματισμό, που θεωρεί τη γνώση δυνατή, συνδέεται με προβλήματα που αφορούν τη δυνατότητα και το κύρος της γνώσης. Ορισμένοι χρησιμοποιούν με την ίδια σημασία τη λέξη «πυρρωνισμός» που συνδέεται με τη φιλοσοφία του Πύρωνα του Ηλείου, ιδρυτή της σκεπτικιστικής σχολής, ο οποίος υπαγόρευε την αμφιβολία για τη δυνατότητα να γνωρίσουμε οτιδήποτε.

Σχετικισμός/σχετικοκρατία: Φιλοσοφική θεωρία που συνδέεται με την έννοια της σχετικότητας. Δηλώνει εκείνο που συνδέεται ή εξαρτάται από κάτι άλλο, κατά συνέπεια καθετί που υπάρχει στον «χώρο» και στον «χρόνο» είναι σχετικό. Σε σχέση με τη γνώση ο σχετικισμός δέχεται ότι αυτή είναι υποκειμενική.

Τελεολογία: Διδασκαλία σύμφωνα με την οποία όλα τα πράγματα τείνουν προς κάποιο σκοπό. Κύριος εκπρόσωπος της τελεολογικής θεώρησης του κόσμου είναι ο Αριστοτέλης.

Υλισμός: Βασικό ρεύμα της φιλοσοφίας αντίθετο προς τον ιδεαλισμό, κατά το οποίο η πραγματικότητα παράγοντας και κύριο στοιχείο του σύμπαντος είναι η ύλη.

ΣΥΝΤΟΜΑ ΕΡΓΟΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Αβερρόης Ιμπν Ρουσντ (Averroes, 1126 – 1198)

Γεννήθηκε στην Κόρντοβα της Ισπανίας, σπούδασε ισλαμικό δίκαιο και έγινε δικαστής στη Σεβίλλη (1169) και αρχιδικαστής στην Κόρντοβα (1170). Σε μεσαιωνικά συγγράμματα αναφέρεται ως «ο υπομνηματιστής», αφού έγραψε 38 υπομνήματα σε έργα του Αριστοτέλη, τα οποία έχουν διασωθεί στα αραβικά, λατινικά και εβραϊκά.

Αβικέννα Ιμπν Σίνα (Avicenna, 980 – 1037)

Γεννήθηκε στην Περσία και σπούδασε φιλοσοφία, λογική, μαθηματικά και φυσικές επιστήμες έως την ηλικία των 18 ετών, θεωρείται αυτοδίδακτος. Το μεταφυσικό σύστημα του Αβικέννα αποτελεί σύνθεση της αριστοτελικής, της νεοπλατωνικής και της αραβικής φιλοσοφίας. Άσκησε τεράστια επίδραση στη μεσαιωνική φιλοσοφία.

Αέτιος ο Αντιοχείς (1ος αι. μ.Χ.)

Έγραψε συνοπτική έκθεση, δηλ. δοξογραφία, με τίτλο *Συναγωγή των αρεσκόντων*, η οποία περιλαμβάνει τις γνώμες διαφόρων φιλοσόφων για θέματα σχετικά με τη φυσική και τη μεταφυσική που έχει απολεσθεί, αποτέλεσε όμως την πηγή δύο άλλων δοξογραφικών έργων. Πρόκειται για τα συγγράμματα του Πλουτάρχου *Περί των αρεσκόντων φιλοσόφων φυσικών δογμάτων* (2ος αι. μ.Χ.) και του Ιωάννου Στοβαίου *Ανθολόγιον* (5ος αι. μ.Χ.).

Αιλιανός (Claudius Aelianus, 170 – 235 μ.Χ.)

Ρωμαίος σοφιστής, γνώριζε άριστα την ελληνική γλώσσα, ώστε, όπως ο ίδιος ισχυριζόταν, δεν ξεχώριζε από ένα γνήσιο Αθηναίο. Τα έργα του τα έγραψε στα ελληνικά.

Αινησίδημος ο Κνώσιος (1ος αι. π.Χ.)

Σκεπτικιστής φιλόσοφος, εκπρόσωπος του Πυρρώνειου σκεπτικισμού της Νέας Ακαδημίας. Δίδαξε στην Αλεξάνδρεια και έγραψε το έργο *Πυρρώνειοι λόγοι* καθώς και το *Υποτύπωσις εις Πύρρωνα*. Υποστήριξε την αρχή της «εποχής» και διατύπωσε δέκα τρόπους, δηλ. επιχειρήματα, με τα οποία αμφισβητούσε τη δυνατότητα της γνώσης και την εγκυρότητα της αρχής της αιτιότητας.

Ακινάτης Θωμάς (Thomaso d' Aquino, 1225 – 1274)

Γεννήθηκε και σπούδασε στη Νάπολη. Γόνος αριστοκρατικής οικογένειας έκανε τις πρώτες σπουδές στο αβαείο των Βενεδικτίνων του Μόντε Κασίνο και μετά στο Πανεπιστήμιο της Νάπολης (1239-1243). Το φιλοσοφικό σύστημα του Ακινάτη αποτελεί σύνθεση της χριστιανικής θεολογίας και της αριστοτελικής φιλοσοφίας με επιδράσεις από τον Στωικισμό και τον Νεοπλατωνισμό του Αυγουστίνου και του Βοηθίου.

Αλκιδάμας ο Ελεάτης (4ος αι. π.Χ.)

Σοφιστής και ρήτορας, υπήρξε μαθητής του Γοργία.

Αλ Κίντι Αμπά-Γιουσούφ Γιακούμπ Ιμπν Ισάκ (Al Kindi, Abu-Ysuf Yaqub ibh Ishaq, 800 – 870 μ.Χ.)

Άραβας φιλόσοφος, ο πρώτος εισηγητής της φιλοσοφίας στο Ισλάμ και συγγραφέας φιλοσοφικών έργων στην αραβική γλώσσα. Ονομάστηκε ο «φιλόσοφος των Αράβων» και επηρεάστηκε από τη φιλοσοφία του Αριστοτέλη και του Νεοπλατωνισμού.

Αλ Φαράμπι Αμπντ Ναορ Μουχάμαντ (Al Farabi, 870 – 950 μ.Χ.)

Φιλόσοφος του Ισλάμ, γεννήθηκε στο Τουρκεστάν, σπούδασε με χριστιανούς δασκάλους φιλοσοφία, φυσική, μαθηματικά, αστρονομία και μουσική στη Βαγδάτη στην οποία και πέθανε. Ο Αλ Φαράμπι έγραψε στην αραβική γλώσσα και επιχειρήσει να συγκεράσει τη φιλοσοφία του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Ονομάστηκε «δεύτερος δάσκαλος» μετά τον Αριστοτέλη.

Αναξαγόρας ο Κλαζομένιος (περ. 500 – 428/7 π.Χ.)

Ο Αναξαγόρας υπήρξε ο πρώτος προσωκρατικός φιλόσοφος που διδάξε στην Αθήνα το 432 π.Χ., όπου έζησε τριάντα περίπου χρόνια. Επηρεάσε με τις ιδέες του τον Ευριπίδη και συνδέοταν φιλικά με τον Περικλή. Κατηγορήθηκε για ασέβεια και για να αποφύγει την ποινή του θανάτου με τη βοήθεια του Περικλή κατέφυγε στη Λάμψακο της Προποντίδας, όπου ίδρυσε φιλοσοφική σχολή και έμεινε εκεί έως τον θάνα-

τό του. Ο Αναξαγόρας θεώρησε ως αιτία της δημιουργίας του κόσμου τον νοῦ που είναι το «λεπτότατον» και «καθαρώτατον» ον. Ο νοῦς του Αναξαγόρα αποτελεί την αρχή του κόσμου, με την οποία ρυθμίζονται όλες οι λειτουργίες από τον μέγασκομο ως τον μικρόκοσμο.

Αναξίμανδρος ο Μιλήσιος (περ. 612/10 – 545 π.Χ.)

Προσωκρατικός φιλόσοφος, υπήρξε μαθητής και διάδοχος του Θαλή στη λεγόμενη σχολή της Μιλήτου. Διακρίθηκε στα μαθηματικά, την αστρονομία και τη γεωγραφία.

Αναξίμενης ο Μιλήσιος (περ. 585/84 – 528/25 π.Χ.)

Προσωκρατικός φιλόσοφος, μαθητής του Αναξίμανδρου, θεώρησε ως πρώτη αρχή των όντων τον αέρα (αήρ), ο οποίος απλώνεται πέρα από κάθε όριο και βρίσκεται σε αέναη κίνηση και αλλαγή.

Αντιφών ο σοφιστής (5ος αι. π.Χ.)

Η δράση του χρονολογείται στις τελευταίες δεκαετίες του 5ου αι. π.Χ. Δέχθηκε επιδράσεις από τον Ηράκλειτο και τον Αναξαγόρα. Ο Ξενοφών και ο Αριστοτέλης αναφέρουν τον Αντιφώντα ως φιλοσοφικό αντίπαλο του Σωκράτη. Δεν είναι βέβαιο αν πρόκειται για το ίδιο ή διαφορετικό πρόσωπο από τον αττικό ρήτορα Αντιφώντα τον Ραμνούσιο.

Αντισθένης ο Κυνικός (455 – 360 π.Χ.)

Μαθητής του Σωκράτη και δάσκαλος του Διογένη από τη Σινώπη, ο Αντισθένης έγραψε πολλά έργα, από τα οποία σώζονται ελάχιστα αποσπάσματα. Θεωρείται ως ο θεμελιωτής της κυνικής φιλοσοφίας.

Απολλόδωρος ο Στωικός (180 – 109 π.Χ.)

Χρονικογράφος και μυθογράφος, έγραψε τα *Χρονικά* σε ιάμβους, όπου περιέχονται βιογραφίες επιφανών προσώπων έως το 110 π.Χ.

Αριστόξενος ο Ταραντίνος (4ος αι. π.Χ.)

Πυθαγόρειος, στη συνέχεια μαθητής του Αριστοτέλη. Προσπάθησε να συνδυάσει την πυθαγόρεια και την αριστοτελική φιλοσοφία. Ο Αριστόξενος θεωρείται ως ο θεμελιωτής του λογοτεχνικού είδους της συγγραφής βιογραφιών. Από το έργο του *Βίοι* διασώθηκαν αποσπάσματα για τον Πυθαγόρα, τον Αρχύτα, τον Σωκράτη, τον Πλάτωνα.

Αριστοτέλης (Στάγिरα 384 – Χαλκίδα 322 π.Χ.)

Για τη ζωή και το έργο του Αριστοτέλη, βλ. Εισαγωγή 4ου κεφαλαίου, σελ. 83 – 85 και *Ιστορία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, σελ. 143 – 149.

Αριστοφάνης (445 – 385 π.Χ.)

Γεννήθηκε στην Αθήνα, στον δήμο Κυδαθηναίων. Έγραψε πάνω από 40 κωμωδίες (46 τίτλοι) από τις οποίες σώζονται μόνο 11 και περισσότερα από 900 αποσπάσματα. (Για το έργο του, βλ. *Ιστορία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, σελ. 103 – 109).

Αρκεσίλαος (Πιτάνη γύρω στο 316 – 242/1 π.Χ.)

Ανήκει στη Μέση περίοδο της Ακαδημίας, απέκλινε από τον Πλάτωνα και υπό την επίδραση του Πύρρωνα προσχώρησε στον Σκεπτικισμό. Θεωρείται εισηγητής του Ακαδημεικού σκεπτικισμού, σύμφωνα με τον οποίον δεν μπορούμε να γνωρίζουμε τίποτα (ριζική αμφιβολία), για τον λόγο αυτό περιορίστηκε στην προφορική διδασκαλία.

Αυγουστίνος Αυρήλιος (354 – 430 μ.Χ.)

Γεννήθηκε στη Θαγάστη της Β. Αφρικής και σπούδασε στην Καρχηδόνα και τη Ρώμη. Σε νεαρή ηλικία ακολούθησε την αίρεση του Μιχαϊσμού, ενώ στο Μεδιόλανο (Μιλάνο) γνώρισε τον επίσκοπο Αμβρόσιο και έγινε χριστιανός (387). Το 395 εκλέχθηκε επίσκοπος Ιππώνος.

Αυρήλιος Μάρκος (121 – 180 μ.Χ.)

Ρωμαίος αυτοκράτορας και φιλόσοφος που ακολουθεί τη διαδικασία της παλαιάς Στοάς. Έγραψε *Τα εις εαυτόν*.

Βοήθιος (Boethius Ancius Manlius Severinus, 480 – 525 μ.Χ.)

Γεννήθηκε στη Ρώμη από επιφανή οικογένεια. Ήταν πατριόκος και έφτασε ως τα αξιώματα του ύπατου. Ασχολήθηκε με την πολιτική και τη μελέτη της φιλοσοφίας, ιδιαίτερα με τη μετάφραση έργων

του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη στα λατινικά. Θεωρείται ως η γέφυρα μεταξύ αρχαιότητας και μεσαίωνα. Βασικό έργο του είναι η *Παραμυθία της φιλοσοφίας* (*De consolatioe philosophiae*), την οποία συνέθεσε σε πεζό και έμμετρο λόγο μέσα στη φυλακή, όπου είχε φυλακισθεί κατηγορούμενος για συνωμοσία, όπου εξηγεί τον παρηγορητικό ρόλο που προσφέρει η φιλοσοφία στη ζωή του ανθρώπου.

Γαληνός Κλαύδιος ο Περγαμνός (2ος / 3ος αι. μ.Χ., θάνατος περ. 200 μ.Χ.) Σπούδασε φιλοσοφία, μαθηματικά και ιατρική στην Πέργαμο και την Αλεξάνδρεια. Διακρίθηκε ιδιαίτερα για τα ιατρικά του έργα (*Τέχνη ιατρική* κ.ά.), αλλά και για τα υπομνήματά του σε έργα του Ιπποκράτη, του Πλάτωνα, του Αριστοτέλη και του Θεόφραστου.

Γοργίας ο Λεοντίνος (483/80 – 376/5 π.Χ.)

Σοφιστής και δάσκαλος της ρητορικής, μαθητής του Εμπεδοκλή και δάσκαλος του Ισοκράτη. Ήρθε στην Αθήνα το 427 π.Χ. ως πρεσβευτής των Λεοντίνων της Σικελίας και γοήτευσε τους Αθηναίους με τη ρητορική του τέχνη. Θεωρείται ο δάσκαλος της ρητορικής.

Δαμάσκιος από τη Δαμασκό (5ος αι. μ.Χ.)

Ανήκει στην παράδοση του αθηναϊκού Νεοπλατωνισμού και είναι ο τελευταίος διάδοχος και σχολάρχης της Ακαδημίας Αθηνών πριν αυτή κλείσει (529 μ.Χ.). Με την παύση λειτουργίας της Ακαδημίας μετέβη μαζί με έξι φιλοσόφους στην Περσία μετά από πρόσκληση του βασιλιά Χοσρόη.

Δημόκριτος ο Αβδηρίτης (460 – 370 π.Χ.)

Προσωπικός φιλόσοφος που συνέχισε το έργο του Λεύκιππου και ανέπτυξε την ατομική θεωρία. Ως τόπος καταγωγής του αναφέρονται η Μίλητος, τα Άβδηρα και η Ελέα. Το πιθανότερο είναι τα Άβδηρα, όπου έζησε και δίδαξε. Ταξίδεψε στην Αίγυπτο, Βαβυλώνα, Περσία και Αθήνα. Για τη φυσική φιλοσοφία του ήταν επικριτικός ο Πλάτων, ο Αριστοτέλης και ο Θεόφραστος, σε αντίθεση με τον Επίκουρο που αποδέχθηκε την ατομική θεωρία του. Κατά την επιστροφή του στα Άβδηρα από την Αθήνα, ανέπτυξε διδακτική δραστηριότητα και έγινε διάσημος για την εξήγηση των φυσικών φαινομένων. Από το έργο του σώζονται 230 περίπου ηθικά αποσπάσματα (σύντομα ηθικά αξιώματα). Υποστηρίχθηκε ότι έπασχε από μελαγχολία.

Δημοσθένης (384 – 322 π.Χ.)

Γεννήθηκε στον δήμο της Παιανίας και ήταν μαθητής του Ισαίου. Διακρίθηκε ως ρήτορας. Έγραψε συμβουλευτικούς, δικανικούς και πολιτικούς λόγους.

Διογένης ο Βαβυλώνιος (2ος αι. π.Χ.)

Καταγόταν από τη Σελεύκεια, υπήρξε μαθητής του Χρύσιππου και διαδέχθηκε τον Ζήνωνα Ταρσέα στη διεύθυνση της Στοάς.

Διογένης ο Κυνικός (400/390 – 328/323 π.Χ.)

Ο Διογένης από τη Σινώπη, ο επονομαζόμενος Κύνων, ήλθε στην Αθήνα κατά τα μέσα του 4ου αι., εξόριστος από την πατρίδα του, γιατί σύμφωνα με την παράδοση (Διογένης Λαέρτης VI 20-21) μαζί με τον πατέρα του Ικεσία είχαν παραχαράξει το νόμισμα της πόλης. Στην Αθήνα πιθανόν γνωρίστηκε με τον Αντισθένη και επηρεάστηκε από την ηθική διδασκαλία του. Θεωρείται ο αυθεντικότερος εκπρόσωπος της κυνικής φιλοσοφίας, αφού εφάρμοσε στην πράξη μια ελεύθερη, φυσική και πρωτόγονη μορφή ζωής και περιφρόνησε τα πλούτη, τις τιμές και τον πολιτισμό.

Διογένης ο Λαέρτιος (3ος αι. μ.Χ.)

Σημαντικός δοξογράφος και βιογράφος της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας για τη ζωή του οποίου δεν είναι τίποτε γνωστό. Ο Διογένης καταγόταν από τη Λαέρτη της Κιλικίας. Το σύγγραμμά του *Βίοι και γνώμαι των εν τη φιλοσοφία ευδοκμησάντων* και των εν εκάστη αιρέσει αρεσκόντων εν επιτόμω συναγωγή (10 βιβλία) περιέχει πληροφορίες για τη ζωή και το έργο των φιλοσόφων από την προσωπική έως και την ελληνιστική εποχή.

Εμπεδοκλής ο Ακραγαντίνος (495 – 430 π.Χ.)

Γεννήθηκε στον Ακραγαντα της Σικελίας και η παράδοση αναφέρει ότι κατά το τέλος της ζωής του αναλήφθηκε ή αυτοκτόνησε πηδώντας στον κρατήρα του ηφαιστείου της Αίτνας για να εξαφανίσει το

σώμα του και να θεωρηθεί θεός. Ο Εμπεδοκλής ανέπτυξε τη φιλοσοφία του σε δύο ποιήματα περίπου 5.000 στίχων, από τους οποίους έχουν διασωθεί μερικά αποσπάσματα. Έργα του: α) *Περί φύσεως* (350 στίχοι) και β) *Καθαρμοί* (100 στίχοι).

Επίκτητος (50/55 – 130/135 μ.Χ.)

Γεννήθηκε στην Ιεράπολη της Φρυγίας, έζησε στη Ρώμη ως δούλος και απελευθέρωσε έως την εποχή του Δομιτιανού. Αναγκάστηκε να μεταβεί στη Νικόπολη της Ηπείρου, όπου ίδρυσε φιλοσοφική σχολή και είχε πολλούς μαθητές, μεταξύ των οποίων ο ιστορικός Αρριανός, ο οποίος κατέγραψε τις διδασκαλίες του Επίκτητου στα έργα *Διατριβαί* (8 βιβλία, διασώθηκαν 4 βιβλία) και *Εγχειρίδιον* (Επιτομή του *Διατριβών*).

Επίκουρος (341 – 270 π.Χ.)

Γεννήθηκε στη Σάμο υπό Αθηναίο πατέρα και παρακολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας κοντά στον Πάμφιλο Ναυσιφάνη (μαθητή του Δημόκριτου). Σε ηλικία 18 ετών έρχεται στην Αθήνα για να υπηρετήσει τη στρατιωτική θητεία του. Στη συνέχεια εγκαθίσταται στην Κολοφώνα, στη Μυτιλήνη και τη Λάμψακο, όπου μελετά φιλοσοφία. Κατά την επιστροφή του στην Αθήνα αγοράζει ένα κτήμα, εντός του οποίου ιδρύει την επικούρεια σχολή του (τον ονομαζόμενο Κήπιον), όπου καλλιέργησε τη φιλοσοφία του ηδονιστού.

Ευκλείδης ο Μεγαρεύς (450 – 380/370 π.Χ.)

Μαθητής του Σωκράτη, ίδρυσε στα Μέγαρα φιλοσοφική σχολή και συνδύασε την ηθική φιλοσοφία του Σωκράτη με την οντολογία της ελεατικής σχολής της Κάτω Ιταλίας.

Ευριπίδης (Σαλαμίνα 485 – Πέλλα Μακεδονίας 406 π.Χ.)

Τραγικός ποιητής, είχε προσωπικές σχέσεις με τον Πρωταγόρα, τον Αναξαγόρα και τον Σωκράτη. Στον Ευριπίδη αποδίδονται 92 έργα. Σώζονται 18 τραγωδίες, 1 σατυρικό δράμα και 117 αποσπάσματα έργων. (Για το έργο του βλ. *Ιστορία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, σελ. 88 – 96).

Ζήνων ο Ελεάτης (490 – 415 π.Χ.)

Μαθητής και φίλος του Παρμενίδι, υπήρξε δημοκρατικός και εκτελέστηκε από τον τύραννο της Ελέας Νέαρχο. Προσπάθησε με τη μέθοδο της εις άτοπον απαγωγής και τη διαλεκτική να αποδείξει την ανυπαρξία της πολλαπλότητας και της κίνησης. Ιδιαίτερη αξία για την ιστορία της φιλοσοφίας αποτελούν οι τέσσερις αποδείξεις, τα λεγόμενα παράδοξα (ζήνωνεια) επιχειρήματα, όπου οι νόμοι της κίνησης βρίσκονται σε αντίφαση με τα πράγματα. Γι' αυτόν η αλλαγή και η κίνηση όσο και ο χωροχρόνος είναι στο μυαλό του ανθρώπου.

Ζήνων ο Κιπεύς (Κίτιο Κύπρου 336/5 – 262 π.Χ.)

Ιδρυτής της Στοάς (στωικής φιλοσοφίας). Δίδασκε στην Ποικίλη (ζωγραφισμένη) Στοά της αγοράς των Αθηνών. Ο Ζήνων έθεσε ως αρχή της ηθικής του το «ομολογουμένως τη φύσει ζην». Από τα συγγράμματά του έχουν διασωθεί ορισμένα αποσπάσματα. Μετά από ατύχημα τραυματίστηκε και αυτοκτόνησε, ενώ οι Αθηναίοι τον τίμησαν με χρυσό στέφανο και ταφή στον Κεραμεικό με δημόσια δαπάνη.

Ηράκλειτος ο Εφέσιος (544/40 – 484/80 π.Χ.)

Από ιερατική και αριστοκρατική καταγωγή παραιτήθηκε από τα οικογενειακά αξιώματα και αφιερώθηκε στη φιλοσοφία απορρίπτοντας τους προγενέστερους μεγάλους ποιητές και στοχαστές. Τις ιδέες του κατέγραψε στο έργο *Περί φύσεως* από το οποίο σώθηκαν 129 αποσπάσματα. Εξαιτίας της δυσνόητης διατύπωσης των διανοημάτων του έλαβε την προσωνυμία «σκοτεινός». Ο Ηράκλειτος συνέλαβε τον κόσμο ως συνεχή κύκλο αλλαγής και αιώνιας μεταβολής (γίνεσθαι).

Ηρόδοτος (485 – 425 π.Χ.)

Ιστορικός της αρχαιότητας (βλ. *Ιστορία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, σελ. 111 – 115).

Ησίοδος (περ. τέλη 8ου αι. π.Χ.)

Ο πρώτος ποιητής που αναφέρει το όνομά του και προσωπικά θέματα στα ποιήματά του. Έργα του: α) *Θεογονία* (1.022 εξάμετροι στίχοι), β) *Έργα και Ημέραι* (828 εξάμετροι στίχοι). (Για τη ζωή και το έργο του βλ. *Ιστορία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, σελ. 34-36).

Θαλής ο Μιλήσιος (6ος αι. π.Χ., 624 – 546 π.Χ. περ.)

Ένας από τους Επτά Σοφούς της Αρχαιότητας, γεννήθηκε στη Μίλητο, σύγχρονος του Σόλωνα και του βασιλιά της Λυδίας Κροίσου. Ταξίδεψε σε διάφορες χώρες και στην Αίγυπτο, όπου μέτρησε το ύψος των πυραμίδων από τη σκιά τους. Πρόβλεψε την έκλειψη ηλίου της 28ης Μαΐου (Ιουλιανό ημερολόγιο) του 585 π.Χ. (Ηρόδ. Ι 74). Εισηγητής της επιστήμης της γεωμετρίας στην Ελλάδα και ο πρώτος φιλόσοφος που υποστήριξε ότι αρχή του κόσμου δεν είναι κάποια θεότητα αλλά το ύδωρ, ένα από τα τέσσερα θεμελιώδη στοιχεία της φύσης (γη, νερό, πυρ, αήρ).

Θεόφραστος ο Εφέσιος (371/0 – 287 π.Χ.)

Φιλόσοφος και μαθητής του Αριστοτέλη, μετά τον θάνατο του οποίου έγινε διευθυντής του «Λυκείου», όπου και παρέμεινε ως το θάνατό του. Είχε μεγάλο κύρος στην Αθήνα και ασκούσε μεγάλη επιρροή στους δύο χιλιάδες μαθητές που αριθμούσε η Περιπατητική σχολή.

Θρασύμαχος (β' μισό 5ου αι. π.Χ.)

Συγγραφέας, παιδαγωγός, κριτικός του πολιτισμού και φιλόσοφος. Η ζωή του χρονολογείται στο τέλος του 5ου αι. π.Χ. Γνωρίζουμε μόνο ότι καταγόταν από τη Χαλκηδόνα της Βιθυνίας και ήταν δάσκαλος της ρητορικής. Ο Πλάτων, στην *Πολιτεία* (336 κ.έ.) τον παρουσιάζει υπέρμαχο της θεωρίας του δικαίου του ισχυρότερου, σύμφωνα με την οποία ως δίκαιο λογίζεται το «συμφέρον του ισχυροτέρου».

Ιάμβλιχος (περ. 250 – 326 μ.Χ.)

Νεοπλατωνικός φιλόσοφος, μαθητής του Πορφύριου, υπήρξε το πρότυπο για τον Πρόκλο και τον Ιουλιανό, επηρέασε τη διαμόρφωση του λεγόμενου ανατολικού Νεοπλατωνισμού.

Ιουλιανός (Κων/πολη 332 – Ταρσός Κιλικίας 363 μ.Χ.)

Αυτοκράτορας της ανατολικής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας (361-363) γνωστός με τα παρωνύμια Παραβάτης ή Αποστάτης, επειδή απεστράφη τον Χριστιανισμό και έδειξε θαυμασμό για την αρχαία εθνική θρησκεία. Νεοπλατωνικός φιλόσοφος, έγραψε, εγκώμια, 78 επιστολές μεταξύ των οποίων προς Λιβάνιο, Ιάμβλιχο, Θεμιστίο. Άλλα έργα του: *Μισοπώγων*, *Εις τους απαιδευτούς κύνας*, *Προς Ηράκλειον κυνικόν*, κ.ά.

Ιππίας ο Ηλείος (β' μισό 5ου αι. π.Χ.)

Σοφιστής, νεότερος του Πρωταγόρα και συνομήλικος με τον Σωκράτη.

Ισοκράτης (436 – 338 π.Χ.)

Λογογράφος και ρήτορας, γεννήθηκε στον δήμο της Ερχείας, υπήρξε μαθητής του Πρόδικου, του Γοργία, του Πρωταγόρα και του Σωκράτη. (Βλ. *Ιστορία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, σελ. 156 – 157).

Καρνεάδης (γύρω στο 214 – 129 π.Χ.)

Σκεπτικός φιλόσοφος, ηγέτης της «Νέας Ακαδημίας».

Κικέρων ο Cicero Marcus Tullius, 106 – 43 π.Χ.)

Ρωμαίος ρήτορας, φιλόσοφος και πολιτικός, σπούδασε στη Ρώμη και επηρεάστηκε από τον Παναίτιο τον Ποσειδώνιο. Ανήκει στον σκεπτικισμό της Νέας Ακαδημίας και ήταν εκλεκτικός, ενώ απέρριψε τις δοξασίες του Επίκουρου.

Κλεάνθης ο Άσσιος (4ος/3ος αι. π.Χ. – περ. 260 π.Χ.)

Υπήρξε μαθητής του Ζήνωνα του Στωϊκού για 19 χρόνια και διάδοχος αυτού στη Στοά.

Κράτης ο Θηβαίος (365 – 285 π.Χ.)

Κυνικός φιλόσοφος, υπήρξε μαθητής του Διογένη του Κυνικού (Σούδα), έζησε με μεγάλη λιτότητα και πλήρη αδιαφορία για τις κοινωνικές συμβάσεις.

Κριτίας (θάνατος 403 π.Χ.)

Ολιγαρχικός Αθηναίος πολιτικός, ένας από τους Τριάκοντα τυράννους, καταγόταν από αριστοκρατική οικογένεια και ήταν θεός του Πλάτωνα. Ακροατής του Σωκράτη και των Σοφιστών έγραψε το σατυρικό δράμα *Σίσυφος*.

Λεύκιππος (5ος αι. π.Χ.)

Πιθανή καταγωγή του αναφέρεται η Μίλητος, ταξίδεψε στην Ελέα της Κάτω Ιταλίας και έγινε μαθητής του Ζήνωνα του Ελεάτη. Κατά το 450 π.Χ. μεταβαίνει στα Άβδηρα, όπου ίδρυσε σχολή, στην οποία

μαθήτευσε ο Δημόκριτος. Σημαντική συμβολή του Λεύκιππου στην ιστορία της φιλοσοφίας είναι η διατύπωση της ατομικής θεωρίας, σύμφωνα με την οποία ο κόσμος και η ύλη συγκροτούνται από δύο θεμελιώδεις αρχές, τα άτομα και το κενό.

Λοκ Τζον (John Locke, 1632 – 1704)

Άγγλος φιλόσοφος και πολιτικός, κύριος εκπρόσωπος του αγγλικού εμπειρισμού.

Λουκρήτιος Τίτος Κάρος (Lucretius Titus Carus, 97 – 55 π.Χ.)

Ρωμαίος ποιητής και συγγραφέας, επηρεάστηκε από την επικούρεια φιλοσοφία, όπως φαίνεται στο ποίημα *De Rerum natura* (*Περί της φύσεως*).

Λυκόφρων (5ος αι. π.Χ.)

Σοφιστής, μαθητής του Γοργία.

Ξενοφάνης ο Κολοφώνιος (περ. 570 – 475 π.Χ.)

Ιδρυτής της ελεατικής σχολής και δάσκαλος του Παρμενίδη σε ηλικία είκοσι πέντε ετών εγκαταλείπει την πατρίδα του Κολοφώνα της Ιταλίας, όταν εκείνη έπεσε στην κυριαρχία των Περσών (564 π.Χ.) και μετά από εξήντα επτά χρόνια περιπλάνησης ως ραψωδός εγκαθίσταται στην Ελέα της Κάτω Ιταλίας. Τη θρησκεία κατανόησε ως έργο των ανθρώπων και διατύπωσε την ιδέα πως «στους θεούς ο άνθρωπος εικονίζει τον εαυτό του».

Όμηρος (περ. 8ος αι. π.Χ.)

Ραψωδός, ταξίδεψε σε πολλές πόλεις της αρχαιότητας οι οποίες διεκδικούν την καταγωγή του ποιητή. Οι πιο πιθανές πόλεις καταγωγής είναι η Σμύρνη και η Χίος. Είναι ο δημιουργός των μεγάλων επών, της *Ιλιάδας* και της *Οδύσσειας*. (Βλ. *Ιστορία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, σελ. 15-16).

Παρμενίδης ο Ελεάτης (6ος/5ος αι. π.Χ., 540/15 – 470/50 π.Χ.)

Προσωκρατικός φιλόσοφος, εξέθεσε τη φιλοσοφία του στο ποίημα *Περί φύσεως*, του οποίου σώζονται 163 εξάμετροι στίχοι. Ασχολήθηκε με τη μεταφυσική και την επιστημολογία.

Πλάτων (427 – 347 π.Χ.)

Για τη ζωή και το έργο του βλ. Εισαγωγή, κεφ. 3.

Πλούταρχος ο Χαιρωνεύς (42 – 125 μ.Χ.)

Φιλόσοφος από τη Χαιρώνεια της Βοιωτίας, σπούδασε στην Αθήνα στην Περιπατητική σχολή φιλοσοφία, ρητορική και μαθηματικά. Ταξίδεψε στη Μ. Ασία, στην Αλεξάνδρεια και στη Ρώμη, όπου γνώρισε τον αυτοκράτορα Τραϊανό. Ανήκει στη μέση πλατωνική φιλοσοφία και άσκησε κριτική στην επικούρεια και στωϊκή φιλοσοφία (Για το έργο του βλ. *Ιστορία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, σελ. 174-175).

Πλωτίνος (204 – 270 μ.Χ.)

Ο θεμελιωτής του Νεοπλατωνισμού. Βλ. Εισαγωγή, κεφ. 5.

Πόππερ σερ Καρλ Ράιμοντ (Sir Karl Raimund Popper, 1902 – 1994)

Κοινωνικός στοχαστής αυστριακής καταγωγής, επηρέασε τις κοινωνικές επιστήμες. Υποστήριξε την ενότητα της επιστημονικής μεθόδου. Έργα του: *Η λογική της επιστημονικής έρευνας*, 1934· *Η ανοικτή κοινωνία και οι εχθροί της*, 1945.

Πρόδικος ο Κείος (460 – 400 π.Χ.)

Αρχικά ασχολήθηκε με τη διπλωματία της πατρίδας του, της Ιουλίδας της Κέας, στη συνέχεια με τη σοφιστική στην Αθήνα.

Πρόκλος Διάδοχος ο Λύκιος (410 – 485 μ.Χ.)

Νεοπλατωνικός φιλόσοφος, γεννήθηκε στην Κων/πολη και μεγάλωσε στην Ξάνθο της Λυκίας. Σπούδασε στην Κων/πολη, Αλεξάνδρεια και Αθήνα. Διετέλεσε διευθυντής στη Νεοπλατωνική Σχολή των Αθηνών.

Πρωταγόρας (490/80 – 420/11 π.Χ.)

Ο αρχηγός της Σοφιστικής καταγόταν από τα Άβδηρα της Θράκης, έζησε περίπου εβδομήντα χρόνια από τα οποία σαράντα χρόνια στην Αθήνα, όπου εξάσκησε το επάγγελμα του σοφιστή και γνώρισε τον Ευριπίδη και τον Περικλή. Στον Πρωταγόρα ανατέθηκε η σύνταξη της νομοθεσίας της αποικίας των Θουρίων (444 π.Χ.). Πέθανε σε ναύαγιο ταξιδεύοντας προς τη Σικελία.

Πυθαγόρας ο Σάμιος (580 – 490 π.Χ.)

Σε ηλικία σαράντα ετών μετέβη στον Κρότωνα της Κάτω Ιταλίας και

ίδρυσε μια φιλοσοφική, θρησκευτική και πολιτική σχολή ή κοινότητα. Επειδή ο Πυθαγόρας δεν άφησε γραπτά έργα είναι δύσκολο να γνωρίζουμε με ακρίβεια τη δράση και τη διδασκαλία του. Για την ηθική διδασκαλία και τις θρησκευτικές δοξασίες των Πυθαγορείων έχουμε πληροφορίες από τα έργα *Χρυσά έπη*, *Πυθαγορικά υπομνήματα*, *Ιερός λόγος* κ.ά.

Πύρρων ο Ηλείος (360 – 270 π.Χ.)

Φιλόσοφος, εισηγητής του Πυρρωνισμού (Πυρρώνειο δόγμα) και της αρχαίας σκέψης. Δέχθηκε επιδράσεις από τον Δημόκριτο, τους Σοφιστές και τη γνωσιολογία της Κυρηναϊκής σχολής. Ακολούθησε τον Μ. Αλέξανδρο ως τις Ινδίες και γνώρισε τους γυμνοσοφιστές (γιόγκι). Ίδρυσε σχολή στην Ηλεία, δεν έγραψε τίποτα και τις δοξασίες του κατέγραψε ο μαθητής του Τίμων, από το έργο του οποίου έχουν διασωθεί αποσπάσματα.

Ρουσσώ Ζαν-Ζακ (Rousseau Jean-Jacques, 1712 – 1778)

Γαλλο-ελβετός κοινωνικός φιλόσοφος και παιδαγωγός, άσκησε έντονη κριτική στον πολιτισμό και την κοινωνική οργάνωση στο έργο του *Αμύλιος*. Ο Ρουσσώ στο *Κοινωνικό Συμβόλαιο* υποστηρίζει την ύπαρξη της κοινωνίας ως έκφραση της κοινής θέλησης των πολιτών, προκειμένου να συμβιβασθούν η ατομική ελευθερία και η αναγκαιότητα του νόμου.

Σενέκας (Seneca Lusus Annaeus από την Κόρντοβα της Ισπανίας, 4 π.Χ. – 65 μ.Χ.)

Ρωμαίος στωικός φιλόσοφος δάσκαλος του Νέρωνα ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την ηθική φιλοσοφία.

Σέξτος ο Εμπειρικός (2ος αι. μ.Χ.)

Σκεπτικός φιλόσοφος και ιατρός, έζησε στην Αλεξάνδρεια και την Αθήνα, όπου διηύθυνε τη Σκεπτική σχολή. Για τη δράση του δεν

υπάρχουν πληροφορίες. Διασώζονται δύο έργα του: α) οι *Πυρρώνειαι υποτυπώσεις* (εισαγωγή στις αρχές, τις θεωρίες και τις μεθόδους του Πυρρωνισμού) και β) *Προς μαθηματικούς*.

Σοφοκλής (496 – 406/5 π.Χ.)

Αθηναίος τραγικός ποιητής, έγραψε 123 τραγωδίες από τις οποίες σώθηκαν μόνο 7 και πάνω από 1.000 αποσπάσματα (Για το έργο του βλ. *Ιστορία Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*, σελ. 82-87).

Στοβαίος Ιωάννης (5ος αι. π.Χ.)

Συγγραφέας του *Ανθολογίου* που περιέχει δοξασίες 500 Ελλήνων ποιητών και φιλοσόφων.

Σωκράτης (470/69 – 399 π.Χ.)

Αθηναίος φιλόσοφος (βλ. σχετικά Εισαγωγή, κεφ. 3).

Χομπς Τόμας (Hobbes Thomas, 1588 – 1679)

Άγγλος φιλόσοφος εκπρόσωπος της ονομαστικής (νομιναλιστικής) θεωρίας, σύμφωνα με την οποία το καθόλου είναι ένας γενικός όρος της γλώσσας και όχι μια καθολική οντότητα. Θεωρείται πρόδρομος της σύγχρονης αναλυτικής φιλοσοφίας, αφού ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τη φιλοσοφία της γλώσσας και τη λειτουργία της. Την πολιτική θεωρία του περιγράφει στο έργο *Λεβιάθαν*, όπου μελετά την ανθρώπινη συμπεριφορά με κριτήριο το ένστικτο της αυτοσυντήρησης για τη συγκρότηση της κοινωνίας.

Χρύσιππος ο Σολεύς (281 – 208/4 π.Χ.)

Ο συστηματικότερος στωικός φιλόσοφος από τους Σολούς της Κιλικίας ήρθε στην Αθήνα (το 260) για να σπουδάσει στην Ακαδημία. Υπήρξε μαθητής του Αρκεσίλαου και του Κλεάνθη, τον οποίο και διαδέχθηκε στη διεύθυνση της Στοάς.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΩΝ ΟΡΩΝ

(Παρατίθενται ενδεικτικά ορισμένοι από τους όρους που απαντούν στο βιβλίο)

Αγαθό 86, 87, 88, 111, 132, 136	Εντελέχεια 103	Οντολογία 9, 24, 145
Αγνωστικισμός 47, 145	Επαγωγή 17, 19, 85, 145	Ουσία 8, 145
Αλήθεια 22, 24, 60	Επικουρισμός 11, 118-121, 145	Ουτοπία 73, 74, 129
Αναγωγή 17, 19, 145	Επιχείρημα 145	Πάθος 111
Αναλογία ή αναλογικός συλλογισμός 17, 19, 145	Εποχή 111, 130-131, 145	Πόλη 30, 32, 98, 100, 101, 102
Ανθρωπισμός (ουμανισμός) 126, 127, 145	Εριστική 39, 140, 145	Πολιτεία 58, 65, 72, 76, 126
Ανθρωπομορφισμός 145	Ευδαιμονία 28, 29, 84, 86, 87, 88, 109, 118, 130, 139	Πολιτική 72, 74, 75, 110
Αξία 145	Ηδονή 110, 111, 118, 119	Πολιτικός 58, 74
Απάθεια 111, 114, 122, 123, 130	Ηδονισμός 119	Προαίρεση 92
Άπειρο 20	Ηθική 10, 29, 110, 145	Ρητορική 36, 44, 45, 145
Αρετή 17, 26, 44, 78, 80, 90, 93, 96, 114, 140, 145	Ιδεαλισμός 145	Σκεπτικισμός 11, 108, 130-133, 145
Αρχή 8, 17, 18, 20	Κοινωνία 98, 104, 126	Σκέψις 132
Αταραξία 109, 110, 111, 118, 122, 123, 130, 133	Κοσμολογία 10, 20	Σοφία 8, 17, 40, 60, 65, 120
Βούληση 123	Κυνισμός ή κυνική σχολή 11, 108, 109, 114-117, 145	Σόφισμα 39
Γίνεσθαι 145	Κυρηναϊκή σχολή 11, 145	Σύστημα 136
Γνώση 8, 22, 24, 140	Λόγος 32, 42, 44, 139, 145	Σχετικισμός/ σχετικοκρατία 47, 145
Γνωσιοθεωρία/γνωσιολογία 9, 20, 145	Μεσότητα 90, 91, 92	Τελεολογία 89, 145
Διαλεκτική 36, 39, 56, 140, 145	Μεταφυσική (ή οντολογία) 9, 145	Τέλος 86, 87, 132, 134
Δικαιοσύνη 17, 50, 64, 104, 140	Μυστικισμός 109, 112, 145	Υλισμός 145
Δογματισμός 111, 131, 145	Νόηση 24	Υπόστασις / -εις 112
Δοξογραφία 145	Νόμος 17, 30, 32, 50, 51, 66, 126, 128, 140	Φιλία 93, 94, 96, 97, 100, 120
Εκλεκτικισμός 12, 108, 112	Νους 20, 24	Φιλοσοφία 8-14, 39, 50, 56, 59, 64, 72, 85, 108-112, 122, 126, 139-140
Ενέργεια 103	Οικείωση 127	Φρόνησις 97
	Ον 10, 24, 145	Φύση 16, 19, 50, 51, 52, 110, 119, 128, 140
		Ψυχή 61, 134, 135, 136

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

- Αβερρόρης Ιμπν Ρουσοντ (Averroes, 1126 – 1198) 85, 146
 Αβικέννα Ιμπν Σίνα (Avicenna, 980 – 1037) 85, 146
 Αέτιος ο Αντιοχεύς (1ος αι. μ.Χ.) 12, 17, 146
 Αιλιανός (Claudius Aelianus, 170 – 235 μ.Χ.) 146
 Αινησίδημος ο Κνώσιος (1ος αι. π.Χ.) 111, 142, 146
 Ακινάτης Θωμάς (Thomaso d' Aquino, 1225 – 1274) 85, 146
 Αλκιδάμας ο Ελεάτης (4ος αι. π.Χ.) 36, 146
 Αλ Κίντι Αμπά-Γιουσούφ Γιακούμπ Ιμπν Ισάκ (Al Kindi, Abu-Ysuf Yaqub ibh Ishaq, 800 – 870 μ.Χ.) 85, 146
 Αλ Φαράμπι Αμπού Νασορ Μουχάμαντ (Al Farabi, 870 – 950 μ.Χ.) 85, 146
 Αναξαγόρας ο Κλαζομένιος (περ. 500 – 428/7 π.Χ.) 16, 141, 146
 Αναξιμανδρος ο Μιλήσιος (περ. 612/10 – 545 π.Χ.) 8, 16, 18, 141, 146
 Αναξιμένης ο Μιλήσιος (περ. 585/84 – 528/25 π.Χ.) 8, 16, 18, 141, 146
 Αντισθένης ο Κυνικός (455 – 360 π.Χ.) 114-116, 141, 146
 Αντιφών ο σοφιστής (5ος αι. π.Χ.) 36, 50, 141, 146
 Απολλόδωρος ο Στωικός (180 – 109 π.Χ.) 146
 Αριστόξευος ο Ταραντίνος (4ος αι. π.Χ.) 12, 146
 Αριστοτέλης (Στάγिरα 384 – Χαλκίδα 322 π.Χ.) 8, 10, 12-14, 17, 37, 40, 82-106, 139, 140, 142, 146
 Αριστοφάνης (445 – 385 π.Χ.) 12, 57, 146
 Αρκεσίλαος (Πιτάνη γύρω στο 316 – 242/1 π.Χ.) 11, 142, 146
 Αυγουστίνος Αυρήλιος (354 – 430 μ.Χ.) 143, 146
 Αυρήλιος Μάρκος (121 – 180 μ.Χ.) 111, 124, 126-129, 143, 146
 Βοήθιος (Boethius, Ancius Manlius Severinus, 480 – 525) 143, 146
 Γαληνός Κλαύδιος ο Περγαμηνός (2ος / 3ος αι. μ.Χ.) 147
 Γοργίας ο Λεοντίνος (483/80 – 376/5 π.Χ.) 11, 36, 42-45, 147
 Δαμάσκιος από τη Δαμασκό (5ος αι. μ.Χ.) 143, 147
 Δημόκριτος ο Αβδηρίτης (460 – 370 π.Χ.) 16, 20, 24, 26, 29, 30-33, 141, 147
 Δημοσθένης (384 – 322 π.Χ.) 73, 83, 141, 147
 Διογένης ο Βαβυλώνιος (2ος αι. π.Χ.) 141, 147
 Διογένης ο Κυνικός (400/390 – 328/323 π.Χ.) 114-117, 141, 147
 Διογένης ο Λαέρτιος (3ος αι. μ.Χ.) 12, 17, 143, 147
 Εμπεδοκλής ο Ακραγαντίνος (495 – 430 π.Χ.) 16, 18, 24, 139, 141, 147
 Επίκουρος (341 – 270 π.Χ.) 110, 118-121, 142, 147
 Επίκτητος (50/55 – 130/135 μ.Χ.) 111, 122-125, 142, 147
 Ευκλείδης ο Μεγαρεύς (450 – 380/370 π.Χ.) 141, 147
 Ευριπίδης (Σαλαμίνα 485 – Πέλλα Μακεδονίας 406 π.Χ.) 66, 140, 141, 147
 Ζήνων ο Ελεάτης (490 – 415 π.Χ.) 141, 147
 Ζήνων ο Κιτιεύς (Κίτιο Κύπρου 336/5 – 262 π.Χ.) 16, 110, 111, 114, 122, 129, 142, 147
 Ηράκλειτος ο Εφέσιος (544/40 – 484/80 π.Χ.) 16, 18, 28, 30-33, 139, 141, 147
 Ηρόδοτος (485 – 425 π.Χ.) 8, 147
 Ησίοδος (περ. τέλη 8ου αι. π.Χ.) 8, 147
 Θαλής ο Μιλήσιος (6ος αι. π.Χ., 624 – 546 π.Χ. περ.) 8, 10, 16, 18, 19, 141, 148
 Θεόφραστος ο Εφέσιος (371/0 – 287 π.Χ.) 12, 17, 142, 148
 Θρασύμαχος (β' μισό 5ου αι. π.Χ.) 36, 148
 Ιάμβλιχος (περ. 250 – 326 μ.Χ.) 112, 117, 143, 148
 Ιουλιανός (332 – 363 μ.Χ.) 148
 Ιππίας ο Ηλείος (β' μισό 5ου αι. π.Χ.) 11, 36, 141, 148
 Ισοκράτης (436 – 338 π.Χ.) 72, 141, 148
 Καρνεάδης (γύρω στο 214 – 129 π.Χ.) 111, 131, 142, 148
 Κικέρων (Cicero, Marcus Tullius, 106 – 43 π.Χ.) 111, 142, 148
 Κλεάνθης ο Άσσιος (4ος / 3ος αι. π.Χ., περ. 260 π.Χ.) 111, 125, 139, 142, 148
 Κράτης ο Θηβαίος (365 – 285 π.Χ.) 110, 114-117, 148
 Κριτίας (θαν. 403 π.Χ.) 36, 46, 148
 Λεύκιππος (5ος αι. π.Χ.) 16, 141, 148
 Λοκ Τζον (John Locke, 1632 – 1704) 52, 148
 Λουκρήτιος Τίτος Κάρος (Lucretius, Titus Carus, 97 – 55 π.Χ.) 110, 118, 141, 148
 Λυκόφρων (5ος αι.) 52, 148
 Ξενοφάνης ο Κολοφώνιος (περ. 570 – 475 π.Χ.) 16, 22, 24, 25, 139, 141, 148
 Όμηρος (περ. 8ος αι. π.Χ.) 8, 68, 69, 148
 Παρμενίδης ο Ελεάτης (6ος/5ος αι. π.Χ., 540/15 – 470/50 π.Χ.) 16, 22, 139, 141, 148
 Πλάτων (427 – 347 π.Χ.) 8, 10, 12, 13, 14, 36-38, 40, 44, 46, 52, 55-81, 83, 139, 141, 148
 Πλούταρχος ο Χαίρωνεύς (45 – 125 μ.Χ.) 17, 41, 79, 112, 142, 148
 Πλωτίνος (204 – 270 μ.Χ.) 12, 112, 134-137, 143, 148
 Πόππερ σερ Καρλ Ρέιμοντ (1902 – 1994) 20, 148
 Πρόδικος ο Κεΐος (460 – 400 π.Χ.) 11, 36, 45, 46, 141, 148
 Πρόκλος Διάδοχος ο Λύκιος (410 – 485 μ.Χ.) 112, 143, 148
 Πρωταγόρας (490/80 – 420/11 π.Χ.) 11, 36, 45, 46, 141, 148
 Πυθαγόρας ο Σάμιος (580 – 490 π.Χ.) 8, 16, 18, 141, 148
 Πύρρων ο Ηλείος (360 – 270 π.Χ.) 141, 142, 149
 Ρουσσώ Ζαν-Ζακ (Rousseau Jean-Jacques, 1712 – 1778 μ.Χ.) 53, 149
 Σενέκας (Seneca Lusus Annaeus junior, 4 π.Χ. – 65 μ.Χ.) 101, 111, 142, 149
 Σέξτος ο Εμπειρικός (2ος – 3ος αι. μ.Χ. ή ± 200 μ.Χ.) 17, 24, 48, 111, 130-133, 143, 149
 Σοφοκλής (496 – 406/5 π.Χ.) 80, 140, 149
 Στοβαίος Ιωάννης (5ος αι. π.Χ.) 12, 17, 117, 149
 Σωκράτης (470/69 – 399 π.Χ.) 10, 11, 12, 14, 17, 36, 55-81, 85, 108, 109, 140, 141, 149
 Χομπς Τόμας (Hobbes Thomas, 1588 – 1679) 52, 104-105, 149
 Χρυσίππος ο Σολεύς (281 – 208/4 π.Χ.) 111, 125, 128, 139, 142, 149

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟΥ

- Αφιέρωμα στον Αριστοτέλη, περ. «Ιστορικά», τεύχ. 264 & 265, εφημ. Ελευθεροτυπία, 2004.
- ΒΕΛΙΣΣΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, Δ. Κ., *Πλωτίνος. Βίος και Εννεάδων, Περίπλους*, εκδ. Το Άστυ, Αθήνα 2000.
- BOARDMAN, J., κ. ά., *Αρχαία Ελληνική Τέχνη*, τ. 2, εκδ. Το Άστυ, Αθήνα 1967.
- ΓΚΑΜΠΛ, Σ., *Μαγκρίτ*, μτφρ. Α. Παππάς, εκδ. Υποδομή, Αθήνα 1996.
- DELIUS, C. & GATZEMEIER, M., κ.ά., *Ιστορία της Φιλοσοφίας. Από την αρχαιότητα έως σήμερα*, μτφρ. Δ. Ρισσάκη, εκδ. Kunemann FC-Ελευθερουδάκης, Αθήνα 2006.
- HURSTHOUSE, R., *Εισαγωγή στη φιλοσοφία*, μτφρ. Π. Κουτσουμπός, εκδ. The Open University, Αθήνα 1991.
- Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας*, Τα Νέα-Πανεπιστήμιο του Κάιμπριτζ, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, τόμ. 1-4, Αθήνα 2005.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. Α': *Προϊστορία και πρωτοϊστορία* (μέχρι το 1100 π.Χ.) – τόμ. Β': *Αρχαίος Ελληνισμός* (1100 π.Χ. – 479 π.Χ.) – τόμ. Γ1, Γ2: *Κλασικός Ελληνισμός* (479 π.Χ. – 336 π.Χ.) – τόμ. Δ': *Αλεξανδρινός Ελληνισμός* (336 – 215 π.Χ.) – τόμ. Ε': *Ελληνιστικοί και Ρωμαϊκοί χρόνοι* (215 π.Χ. – 324 μ.Χ.), Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα, 1972.
- Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, εκδ. Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα 1999.
- Ιστορία των Ελλήνων, Κλασικοί χρόνοι*, τόμ. 3ος, εκδ. Δομή, Αθήνα χ.χ.
- Ιστορία της Φιλοσοφίας. Από την αρχαιότητα έως σήμερα*, εκδ. Tandem Verlag-Ελευθερουδάκης, Αθήνα 2005.
- ΚΑΚΡΙΑΔΗΣ, Ι. Θ., *Ελληνική Μυθολογία*, 5 τόμ., εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1986.
- ΚΑΛΦΑΣ, Β. και ΖΩΓΡΑΦΙΔΗΣ, Γ., *Αρχαίοι έλληνες φιλόσοφοι*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη, Θεσσαλονίκη 2006.
- ΚΕΝΝΥ, Α. (επιμ.), *Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας*, μτφρ. Δ. Ρισσάκη, Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, εκδ. Νεφέλη, Αθήνα 2005.
- KING, P., *100 φιλόσοφοι: Η ζωή και το έργο των μεγαλύτερων στοχαστών*, μτφρ. Α. Κατσικερός, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2005.
- MAGEE, B., *Η περιπέτεια της φιλοσοφίας*, μτφρ. Π. Μπουρλάκης, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2005.
- ΜΑΡΑΝΤΗ, Α., *Ολυμπία και Ολυμπιακοί Αγώνες*, εκδ. Τουβίς, Αθήνα 1999.
- Μεγάλοι Ζωγράφοι*, εκδ. Μέλισσα, Αθήνα, α.ε.
- ΞΑΝΘΑΚΗΣ, Α. Ξ., *Παυσανία «Αττικά». Αττικής Περιήγησις, Ένα φωτογραφικό οδοιπορικό μέσα από τη διαδρομή του Παυσανία*, εκδ. Κοχλίας, Αθήνα 2003.
- ΠΡΟΒΑΤΑΚΗΣ, Θ. Μ., *Μακεδονία. Μέγας Αλέξανδρος*, εκδ. Ελληνική Εθνική Γραμμή Α. Ε., Αθήνα χ.χ.
- ΣΑΡΜΟΝΟ, Ζ., ΜΑΡΤΕΝ, Π., ΒΙΓΙΑΡ, ΦΡ., *Ελλάδα. Αρχαϊκή εποχή, Από τον 7ο έως τον 5ο αιώνα π.Χ.*, εκδ. Μεγάλοι Πολιτισμοί, Βιβλιοθήκη Τέχνης «Η Καθημερινή», Αθήνα 2007.
- ΣΑΡΜΟΝΟ, Ζ., ΜΑΡΤΕΝ, Π., ΒΙΓΙΑΡ, ΦΡ., *Ελλάδα. Κλασική εποχή, Από τον 5ο έως τον 3ο αιώνα π.Χ.*, εκδ. Μεγάλοι Πολιτισμοί, Βιβλιοθήκη Τέχνης «Η Καθημερινή», Αθήνα 2007.
- ΣΑΡΜΟΝΟ, Ζ., ΜΑΡΤΕΝ, Π., ΒΙΓΙΑΡ, ΦΡ., *Ελλάδα. Ελληνιστική εποχή, Από τον 3ο έως τον 1ο αιώνα π.Χ.*, εκδ. Μεγάλοι Πολιτισμοί, Βιβλιοθήκη Τέχνης «Η Καθημερινή», Αθήνα 2007.
- ΣΤΑΙΚΟΣ, Κ. Σ., *Βιβλιοθήκη. Από την Αρχαιότητα έως την Αναγέννηση και Σημαντικές Ουμανιστικές και Μοναστηριακές Βιβλιοθήκες*, Αθήνα 1996.
- ΣΤΑΙΚΟΣ, Κ. Σ., *Η ιστορία της βιβλιοθήκης στον Δυτικό πολιτισμό. Από τον Μέγα Κωνσταντίνο έως και τον Καρδινάλιο Βησσαρίωνα*, εκδ. Κότινος, Αθήνα 2006.
- ΧΡΗΣΤΟΥ, ΧΡ., *Ο μύθος του Προμηθέα και ο ζωγραφικός διάκοσμος της Ακαδημίας Αθηνών*, Γραφείο Δημοσιευμάτων της Ακαδημίας Αθηνών, Αθήνα 2003.
- ΧΡΗΣΤΟΥ, ΧΡ., *Η Ζωοφόρος των Προπυλαίων του Πανεπιστημίου*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 2006.

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.